

Rolf Barlindhaug, Dag Juvkam,
Kjetil Sørli og Inger Texmon

Befolkningsutvikling og boligmarked i fem storbyer

NIBR

Norsk institutt for by- og regionforskning

Befolkningsutvikling og boligmarked i fem storbyer

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2010:15	Boligmarked og flytting i storbyene
NIBR-rapport 2010:17	Befolkningsutvikling og boligmarked i fem storbyer
NIBR-rapport 2008:34	Vekstsmerte og boligmarked Sentralisering og regional boligprisutvikling
NIBR-rapport 2008:14	Beboernes tilfredshet med nybygde boliger
Samarbeidsrapport NIBR/SINTEF/Byggforsk/NOVA 2007	Markedsbasert utbyggingspolitikk Møte mellom kommune og utbygger i pressområder

Rapportene koster
kr 250,- - kr 350,-, og kan
bestilles fra NIBR:
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf. 22 95 88 00
Faks 22 60 77 74

E-post til
nibr@nibr.no

Notatet og rapportene
kan også skrives ut fra
www.nibr.no
Porto kommer i tillegg til
de oppgitte prisene

Rolf Barlindhaug, Dag Juvkam, Kjetil Sørli
og Inger Texmon

Befolkningsutvikling og boligmarked i fem storbyer

NIBR-rapport 2010:17

Tittel **Befolkningsutvikling og boligmarked
i fem storbyer**

Forfatter: Rolf Barlindhaug, Dag Juvkam,
Kjetil Sørli og Inger Texmon

NIBR-rapport: 2010:17

ISSN: 1502-9794
ISBN: 978-82-7071-843-6

Prosjektnummer: O-2742 og O-2818

Prosjektnavn: Befolkningsutvikling i storbyene og Bystudier

Oppdragsgiver: KS storbyforskning og storbykommunene

Prosjektleder: Dag Juvkam og Rolf Barlindhaug

Referat: Rapporten viser hovedfunn fra to
storbyprosjekter (NIBR-rapport 2010:15 og
2010:16) som analyserer sider ved
befolkningsutviklingen i storbykommunene
Bergen, Kristiansand, Oslo, Stavanger og
Trondheim.

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: Juni 2010

Antall sider: 64

Pris: Kr 250,-

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Gaustadalléen 21,
0349 OSLO
Telefon: (+47) 22 95 88 00
Telefaks: (+47) 22 60 77 74
E-post: nibr@nibr.no

Vår hjemmeside: <http://www.nibr.no>

Trykk: Nordberg A.S.
Org. nr. NO 970205284 MVA
© NIBR 2010

Forord

På oppdrag fra KS Program for storbyrettet forskning har NIBR i samarbeid med SSB gjennomført et prosjekt om befolkningsutviklingen i storbyene i de seneste år og hvordan denne kan antas å utvikle seg i årene framover. Befolkningsprosjektet er supplert med et prosjekt om boligutvikling og flytting, som ble direkte finansiert av programmets fem storbyer, Bergen, Kristiansand, Oslo, Stavanger og Trondheim. Oslo kommune har vært programførende by i begge prosjekter.

De to forskningsprosjektene blir rapportert i hver sin hovedrapport. Resultatene blir også gitt ut her i en sammenfatningsrapport for begge prosjektene. Denne viser hovedfunn fra de mer omfattende analysene, og dokumenterer i mindre grad tabellarisk og metodisk enn hovedrapportene.

Kapittel 1 i rapporten baserer seg på NIBR-rapport 2010:16, *Demografisk utvikling i fem storbyer*, skrevet av Kjetil Sørli og Dag Juvkam ved NIBR og Inger Texmon i Statistisk sentralbyrå. Den andre rapporten, *Boligmarked og flytting i storbyene* (NIBR-rapport 2010:15), skrevet av Rolf Barlindhaug, formidles i kapittel 2.

De fem storbyene og KS har fulgt arbeidet gjennom en referansegruppe. Kontaktperson hos oppdragsgiverne har vært Ivar Alnæs. Han og den øvrige referansegruppen har bidratt konstruktivt til utformingen av arbeidet. Vi retter en takk til alle.

Oslo, juni 2010

Olaf Foss

Forskningsjef

Innhold

Forord	1
Sammendrag.....	4
Summary	12
1 Demografisk utvikling i fem storbyer.....	20
1.1 Storbyenes demografi.....	20
1.2 Forutsetninger og aldersstruktur.....	21
1.3 Polysentrisitet.....	23
1.4 Folketallsutvikling, aldersstruktur og fruktbarhet	23
1.5 Befolkningsutsikter for de fem store byene.	24
1.5.1 Hovedresultater	25
1.5.2 Enkeltgrupper i fireårsperspektivet 2008-2012.....	26
1.5.3 Om modellene og tankegangen bak.....	28
1.5.4 Om ulikheter i resultatene.....	29
1.5.5 Økt innflytting og lenger botid påvirker de vurderingene som er gjort.....	30
1.5.6 Oppsummering	32
1.6 Flytteprosesser i livsløpsperspektiv	33
1.6.1 Livsløpsprosessene fra man er barn til man er vel etablerte som voksne	33
1.6.2 Folketallsutviklingen kan dekomponeres i grupper av strømmer	34
1.6.3 De årlige flyttebalansene kan være ustabile.....	35
1.6.4 Bofasthet	36
1.6.5 Fraflytting.....	37
1.6.6 Tilbakeflytting.....	38
1.6.7 Nyinnflytting, permanent tilflytting og videre- flytting.....	39
1.6.8 Økning i tilflytting fra alle kanter.....	41
1.6.9 Flyttinggevinstene øker, dimensjoneringen av aktiviteten i bysamfunnene likeså	42
1.6.10 Utdanning.....	42

1.7	Innvandrenes betydning for storbyenes befolkningsutvikling	46
1.7.1	Bakgrunn, problemstillinger og data	46
1.7.2	Utviklingen på nasjonalt nivå og perspektivene framover	46
1.7.3	Innvandrenes regionale bosettingsmønster	48
1.7.4	Nærmere om det regionale mønsteret i innvandringen til landet.....	51
1.8	Storbyintern flytting.....	52
2	Boligmarked og flytting i storbyene.....	54
2.1	Sammenheng mellom boligmarked og flyttemønster?	54
2.1	Noen hovedfunn.....	55
2.2	Data og analyser	56
2.3	Boligmarkedets betydning for flytting og befolkningsutvikling	56
2.4	Befolkningsvekst, boligbygging og boligdekning i storbyene	57
2.5	Antall flyttinger øker, men mønsteret er stabilt.....	58
2.6	Flytting til indre eller ytre by	59
2.7	Unge flyttemønster.....	60
2.1	Barns og barnefamilienes flyttemønster	61
2.2	Innvandrenes flyttemønster	61
2.3	Mange boligmotiverte flyttinger til storbyenes ytre områder og omland.....	63

Sammendrag

Rolf Barlundhaug, Dag Juvkam, Kjetil Sørli og Inger Texmon
Befolkningsutvikling og boligmarked i fem storbyer
NIBR-rapport: 2010:17

Denne sammendragsrapporten dekker to prosjekter som er mer grundig belyst i hver sin hovedrapport. Sammendraget drar ut noen hovedfunn, mens flere funn og noen metodiske begrep er presentert i hvert sitt kapittel. De to kapitlene viser til de to ulike hovedrapportene, som gir en detaljert gjennomgang av materiale, metode, analyse og resultater.

Sterk befolkningsvekst, yngre befolkning og flere barn

De fem kommunene Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand har i dag en samlet befolkning på om lag 1,2 millioner innbyggere. Det betyr at hver fjerde innbygger i Norge bor i en av de fem kommunene som utgjør kjernen i hver sin storbyregion. De siste 25 årene har de fem kommunene økt innbyggertallet med til sammen 250 000 innbyggere, en økning som omtrent tilsvarer Bergens folkemengde. Alle storbyene har hatt befolkningsvekst hvert år siden 1985, og denne har vært særlig kraftig i 2007 og 2008, og i alle byene unntatt Trondheim også i 2009. Den særlig kraftige veksten de siste tre årene har i høy grad vært innvandringsdrevet. Størrelsen på innvandringen fra år til år er imidlertid et usikkert element i byenes befolkningsutvikling. Virkningene av de mer langvarige trekkene ved de innenlandske flyttemønstrene, som til tross for stort gjennomtrekk fører en stadig økende del av den unge voksenbefolkningen til byene, skaper en dynamikk som det er lettere å studere effekter av og å forstå.

En konsekvens av de siste tiårenes flyttestruktur, er at befolkningen i storbyene stadig forynges. Sterk og økende

innflytting av unge voksne har gitt byene økte innslag av personer i tju- og trettiåra. Både på grunn av at stadig flere kommer inn, og at botiden deres øker før de flytter videre, blir det også stadig født flere barn i de store byene. På de laveste alderstrinnene er det langt høyere innslag av barn enn i landsbefolkningen.

Når byene både absolutt og relativt får stadig flere unge voksne, blir den relative andelen av personer i eldre årskull redusert. Fødselsoverskuddet har dermed blitt kraftig styrket. Med den aldersstrukturen som storbyene har utviklet vil byene fortsatt få befolkningsvekst de nærmeste årene, selv om flyttingene skulle gå mer i balanse. Større årskull rykker opp der årskullene var mindre før over hele aldersskalaen opp mot 60-årsalderen.

Befolkningsutsikter framover

Byene vil etter beregningene få mellom 5,5 og 9 prosent vekst i fireårsperioden fra 31.12.2008 til utgangen av 2012. Sterkest vekst ligger det an til i Oslo. Deretter følger Trondheim, Stavanger, Bergen, og til slutt Kristiansand. Etter første år i perioden foreligger tall for 2009. Alle byene unntatt Trondheim fikk dette året minst like kraftig vekst som i årene forut. Fra 2012 til 2018 ser den årlige veksttakten ut til å bli uendret eller noe lavere i alle byene.

Folketallet i Oslo var ved utgangen av 2009 586.860. Ved utgangen av 2012 er det anslått til å ligge mellom 613.000 og 625.000, mest sannsynlig i øvre del av intervallet. Ved utgangen av 2018 ligger anslaget for Oslo på 687.000 innbyggere. Tilsvarende tall for Bergen var 256.600 i 2009, et anslag mellom 264.500 og 267.500 for 2012, og på 287.000 for utgangen av 2018. Trondheim hadde 170.936 innbyggere ved utgangen av 2009, fått et anslag mellom 178.000 og 180.000 i 2012, mens anslaget for 2018 er på 196.000 innbyggere. Stavangers folketall var 123.850 i 2009. Ved utgangen av 2012 har vi anslått et tall mellom 128.500 og 130.500, med en økning opp til 143.000 ved utgangen av 2018. Folketallet i Kristiansand var ved utgangen av 2009 81.295. For 2012 har vi anslagene liggende på 84.000-tallet, med en økning til omtrent 91.500 i 2018.

Fra 2012 til 2018 vil veksttakten svekkes betydelig i Oslo, Bergen og Trondheim, mens Stavanger og Kristiansand ligger an til å få litt sterkere vekst enn før. Det har å gjøre med at det på Sørvestlandet

er spesielt høye barne- og ungdomsinnslag i dag, og dermed et relativt sett større potensial for innflytting av unge voksne framover enn i de andre byene. Effekten av høy fruktbarhet på Sørvestlandet gir fram mot 2018 også sterkere påfyll av barn i alder under 10 år.

Det er større likhetstrekk enn forskjeller mellom byene. Byene får vekst i alle grupper unntatt skolebarn og pensjonister i 80-årene. Alle byene får sterkest vekst i den unge voksenbefolkningen og blant barna deres. Dette skyldes både innflyttingen av unge voksne i 20-årene og av påfølgende familiedannelse. Økt innflytting de siste årene gir økning både i antall personer som flytter videre og i antall personer som blir boende framover. Andelsmessig utgjør videreflytterne drøyt 60 prosent. Flertallet av dem som kommer flytter altså videre, samtidig som stadig større deler av landets unge årskull kommer flyttende inn. Dette er kjernedynamikken i den delen av storbyveksten som skyldes innenlandsk flytting.

Anslagene som er referert skriver seg fra Statistisk sentralbyrås regionale befolkningsmodell og NIBRs utsiktsanalyse. Utsiktsanalysen gir relativt høye anslag for de unge voksne, altså de som flytter mest innenlands. SSBs modell, som har forutsetninger om høy innvandring, gir relativt sett høyere anslag for grupper hvor innvandringen dominerer sterkere i flyttemønsteret. Til sammen bekrefter de to modellene likevel hovedtendensen i utviklingen framover, og sammen belyser de momentene det er knyttet usikkerhet til.

Flytting i livsløpsperspektiv

Alle byene har det siste tiåret hatt en sterk økning i tilflyttingen på alderstrinnene mellom 20 og 30 år, både innenlands og fra utlandet. Men det er fortsatt store forskjeller mellom byene med hensyn til hvor stor del innflytterne utgjør. I Oslo utgjorde innflytterne på 30-årsstadiet 77 prosent av befolkningen, i Trondheim og Stavanger 62 prosent, i Bergen 56 prosent, og i Kristiansand 52 prosent. Kristiansand er eneste storby med klart høyere tilflytterandel for kvinner enn for menn. Storbyene danner dermed et unntak fra mønsteret for de aller fleste kommuner, der det er flere kvinner enn menn blant tilflytterne som blir boende. Grunnen er at det er flere enslige menn i byene, mens familiene i større grad flytter videre.

Gjennom flere tiår har nærmere 40 prosent av nyinnflytterne til byene i det lange løp blitt boende i byene, mens drøyt 60 prosent flytter videre. Tidligere var det meste av videreflyttingen gjort når man var 35 år, nå strekker prosessen seg opp til 40-årstrinnet. Mange bosetter seg i storbyområdet. Fra 30-årsstadiet dominerer strømmen ut av videreflyttere over strømmen av nyinnflyttere. De mest typiske videreflytterne er de som etablerer familie og får barn mens de bor i storbyen, og som søker større bolig med hus og hage i et barnevennlig nærmiljø. Omtrent en tredel av de som vokser opp i storbyene flytter også ut til omlandet av slike grunner.

Innvandring

Ved inngangen til 2009 var de i alt 422 000 innvandrere i Norge spredt på samtlige av landets 430 kommuner. Halvparten var fordelt på de fem storbyene, samt Bærum, Drammen, Fredrikstad og Sandnes. Antall innvandrere i Oslo skilte seg klart ut, idet antallet på 116 000 utgjorde hele 28 prosent av det samlede antall innvandrere. Av den langsiktige veksten i byene gjennom siste generasjon, bidrar nettoinnvandring med 25-30 prosent.

Helt fra starten av den perioden vi har studert, har innvandrerne hatt en større tilbøyelighet enn den øvrige befolkningen til å være bosatt i Oslo, det sentrale Østlandsområdet eller i de øvrige store byene. Dermed har den årlige innvandringen dels bidratt til å opprettholde denne skjevheten, selv om dette ikke gjelder for hele perioden.

Innvandringsprosessene er mindre forutsigbare enn de innenlandske flytteprosessene, og det er også vanskeligere å holde oversikt over, og å følge med på de bakenforliggende forholdene for disse flyttemønstrene enn for systematikken bak de innenlandske flytteprosessene. Innvandrere fra Øst-Europa har langt lavere tendens til å forlate landet igjen enn vesteuropeere og amerikanere. Derfor vil det kunne oppstå store svingninger som følge av hvilke grupper arbeidsinnvandrere som kommer i ulike perioder.

Byinterne befolkningsutvikling

Den byinterne befolkningsutviklingen er belyst for soner bestående av bydeler i hver by. Vi ser tendensen til at de mest sentrale bysonene tjener som innflyttingsområde for personer i den yngste voksenbefolkningen, mens yttersonene i storbykommunene

og i omlandet i større grad fungerer som oppvekstområder for barnefamiliene når barna har nådd skolealder. Flyttemønstrene i de ytre bydelene ligner dermed mer på mønsteret for omlandet til storbyene, mens strømmen inn til de sentrale byområdene i større grad rendyrkes av de yngste og av singelliv.

En konsekvens er at de ytre sonene beholder en større andel av sine beboere gjennom voksenlivet opp mot 40-årsalderen, og de har mindre gjennomstrømming enn de indre sonene. Yttersonene får også tilvekst i familiebefolkningen fra man er 20 til 40 år. De sentrale bydelene har en svært omskiftelig befolkning, der boligmarkedet i stor grad fungerer som sorteringsmekanisme for lokalisering i de tidligste livsfasene. I de andre bysonene er skillet mellom livsfasene mindre, og ved familieetablering blir man i større grad boende. De sentrale sonene får dermed en aldersstruktur som til enhver tid er preget av mange unge voksne i 20-årene, mens de andre bysonene har sterkere preg av en gradvis aldring av innflyttet og til dels oppvokst befolkning over 30 år.

Selv om den byinterne soneinndelingen er nokså grov, ser vi konturene av en sjiktinndeling av byens innbyggere etter økonomi i utviklingen mellom ikke-vestlige og andre innbyggere. Der prisnivået er høyt, er andelen ikke-vestlige innvandrere lavt, og gjerne synkende for personer fra kullene vi ser på. Som en del av dette fenomenet har strømmene fra de indre til en del av de ytre bydelene også økt for innvandrerne, i takt med at de indre bydelene utvikler seg til attraktive boområder.

Befolkningsvekst, boligbygging og boligdekning i storbyene

I dette prosjektet ses befolkningsutviklingen i storbyregionene på 2000-tallet i sammenheng med flyttemønstret og forhold på boligmarkedet.

Når tilbudet av boliger er gitt vil en økning i boliggetterspørselen, enten gjennom økt individuell boliggetterspørsel eller at mange ønsker å bosette seg i storbyene, føre til en økning i boligprisene. Høye boligpriser gir insitament til å bygge nytt. Med dette utgangspunktet stiller vi følgende spørsmål:

I hvilken grad er det en sammenheng mellom høye boligpriser og høy nybygging i ulike områder av storbyene? Må andre betingelser enn høye boligpriser også være til stede for å utløse boligbygging? I hvor stor grad er det en sammenheng mellom tilveksten i

boligmassen og endringer i befolkningen? I forlengelsen av det siste undersøker vi i hvilken grad utnyttelsen av boligmassen og dermed boligdekningen i enkeltområder av storbyene er blitt endret mellom 2001 og 2008.

I hvor stor grad er unges bolig- og bostedspreferanser preget av å ville bo i storbyenes indre områder? Hvor vanlig er det at unge som kommer til storbyene forlater storbyen mens de fortsatt er i 20-åra? Hvor vanlig er det at barnefamilier flytter fra indre by til et småhus eller en enebolig, enten i storbyens ytre områder eller i omlandet til storbyene?

Sammenhengen mellom prisnivået i boligmarkedet og boligbygging er ikke entydig. Høye boligpriser gir utbyggere signaler om at nybygging kan være lønnsomt og at boliger som bygges lett kan omsettes i markedet. Høye priser kan imidlertid også skyldes områdets sentrale lokalisering i storbyregionen, og at nybyggingen som følge av arealknapphet vil måtte foregå i storbyregionens randsoner og ikke i de sentrale områdene der prisene er høyest. Noen sentrale områder har likevel høy byggeaktivitet, muliggjort av større transformasjonsprosjekter og fortetting.

Sammenhengen mellom boligbygging og befolkningsutvikling er heller ikke entydig. I situasjoner med store generasjons-utskiftninger kan mange eldre i store boliger bli erstattet av barnefamilier eller unge som velger å bo sammen i større leiligheter. Mange arbeidsinnvandrere velger å bo trangere enn det som er vanlig i områdene fra før. Slike forhold kan gi en kraftig befolkningsvekst selv om boligbyggingen er lav.

I noen av byenes indre områder finner vi både høy befolkningsvekst og høy boligbygging. En stor del av boligbyggingen i disse områdene har vært større transformasjonsprosjekter. Enkelte områder har et høyt boligprisnivå, men relativt lav nybygging. Der har det vært færre arealmessige muligheter for å sette i gang større boligprosjekter.

Flytting, både inn og ut av områdene, er i betydelig grad med på å forme dagens befolkningsstruktur og dermed de offentlige tjenestebehovene som befolkningen trenger. I alle byene har antall flyttinger økt mellom 2002 og 2008, både internflyttinger i byene, flyttinger inn til byene og flyttinger ut av byene. Året 2008 merker

seg ut med en svært høy innvandring fra utlandet i forhold til tidligere år. Bortsett fra flytteutvekslingen med utlandet har flytteutvekslingen mellom storbyene og omlandet/resten av landet vært nokså stabil.

Felles for storbyene er at det flytter flere fra storbyene til deres omland enn andre veien. Med få unntak flytter det langt flere inn til storbyene fra resten av landet enn det flytter ut. Flytteutvekslingen med omlandsregionene synes å ha relativ stor betydning i Oslo og Stavanger.

Aldersgruppen 20-29 år bidrar gjennom flyttinger sterkest til befolkningsveksten i storbyene. Også andelen 20-29 åringer er stor i flyttstrømmene ut av byen. Når vi måler andelen 20-29 åringer som flytter ut i prosent av alle bosatte 20-åringer i byene har Oslo den høyeste utflyttingsandelen, Bergen den minste.

Andelen 30-39 åringer i flyttestrømmene er betydelig høyere i utflyttinger fra Oslo enn i utflyttinger fra de andre byene, særlig gjelder dette i flyttinger til storbyenes omland. Ikke overraskende har Oslo også den høyeste andelen utflyttere i aldersgruppen 0-5 år, målt i prosent av alle bosatte i denne aldersgruppen. Omfanget av flyttinger i alderen 6-15 år er preget av de flyttinger som er foretatt mens barnet var yngre. Andelen slike barn i flyttestrømmene er små, både inn til og ut av indre by.

Den økte arbeidsinnvandringen fra østeuropeiske land har ført til at andelen innflyttere fra utlandet med ikke-vestlige landbakgrunn er blitt redusert mellom 2002 og 2008. Stavanger avviker noe fra det generelle mønsteret ved at andelen ikke-vestlige innvandrere er uendret.

En analyse av innflyttinger til storbyene viser hvordan egenskapene ved de personene som flytter påvirker sannsynligheten for å flytte til indre eller ytre by. Stavanger og Kristiansand skiller seg ut som byer der preferansene mellom indre og ytre by synes å være minst. Felles for alle byene er at innflytterne fra omlandet i mindre grad enn de som flytter til storbyene fra resten av landet velger indre by når de flytter inn til storbyen.

Unge aleneboere i 20-årene har en sterk preferanse for sentrumsområdet, mens eldre og barnefamilier i liten grad ønsker å bosette

seg sentralt. Felles for alle byene er at høyere utdanning fører til mer sentral bosetting.

I Oslo og Trondheim synker sannsynligheten for å flytte sentralt betydelig dersom personen har ikke-vestlig landbakgrunn. I de andre tre byene og spesielt i Bergen, synes ikke-vestlig bakgrunn å øke sannsynligheten for å flytte sentralt. Innvandrere fra Øst-Europa synes å opptre nokså likt som de ikke-vestlige innvandrene

I storbyregionene vil en stor del av flyttingene over kommunegrensene være boligmotiverte. Først og fremst gjelder dette barnefamilier som flytter fra en blokkleilighet i indre by til en enebolig eller et småhus i storbyenes omland. Eneboligandelen er betydelig mindre i flyttinger fra indre til ytre by.

Summary

Rolf Barlandhaug, Dag Juvkam, Kjetil Sørli og Inger Texmon

Demographic development and housing market in five cities

NIBR Report: 2010:17

Strong population growth, a younger population and more children

The five municipalities Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger and Kristiansand have a total population of roughly 1.2 million. Every fourth inhabitant in Norway lives in one of these five municipalities. During the last 25 years, their population have increased by 250 000, a growth equal to the population of Bergen. All the cities have increased their population every year since 1985. The growth was particularly strong in 2007 and 2008, and for all except Trondheim, also in 2009. The very strong growth during the last three years has to a large extent been driven by immigration. The size of immigration between years is however an uncertain element in the demographic development of the cities. The impacts of long term features of internal Norwegian migration patterns, that despite a large turnover bring larger shares than previously to the cities, create a dynamic that is easier to comprehend and understand.

A consequence of the development in migration patterns during the last decades has been a rejuvenation of city population. A marked and increasing in-migration of young adults has strengthened the share of persons in their twenties and thirties. A steady increase in shares of in-migrants between cohorts and a prolongation of urban life before migration to suburbs or other municipalities means that more children are born in the cities. At pre school age, the share of children is higher than their share of the total population of Norway.

As steadily larger shares of young adults migrate to the cities, there is a shrinking share of persons in higher age classes within the city population. The birth surplus has increased strongly. The current age structure of the cities means that the population will continue to increase in coming years, even if migration should be more balanced. Larger cohorts replace older cohorts at all ages up to approximately 60.

Population prospects

Estimates for the four year period 2008 – 2012 indicate a growth in population for the cities of between 5.5 and 9 per cent. The strongest growth estimate is for Oslo, followed by Trondheim, Stavanger, Bergen, and finally Kristiansand. Numbers are now available for the first year of the time period. Except for Trondheim, all the cities got at least as strong growth in 2009 as in the previous ones. From 2012 to 2018, the annual growth rate is expected to be stable or slightly reduced in all the cities.

By the end of 2009, the population of Oslo had reached 586.860. By the end of 2012, it is estimated at between 613.000 and 625.000 inhabitants and most likely at the upper part of the interval. By the end of 2018, the estimate for Oslo is 687.000 inhabitants. For Bergen, the numbers were 256.600 in 2009, between 264.500 and 267.500 in 2012, and 287.000 by the end of 2018. In Trondheim, the population had reached 170.936 by the end of 2009, the estimates for 2012 are between 178.000 and 180.000, and the estimates for 2018 196.000 inhabitants. The population number of Stavanger was 123.850 by the end 2009, estimated to between 128.500 and 130.500 by the end of 2012, increasing to 143.000 by the end of 2018. The population of Kristiansand was 81.295 by the end of 2009, estimates for 2012 being between 84.000 and 85.000, increasing to approximately 91.500 by 2018.

From 2012 to 2018 the growth rate will be markedly weakened in Oslo, Bergen and Trondheim, while Stavanger and Kristiansand seem to get a somewhat stronger growth than previously. This is due to the high child- and youth rates in South Western Norway today, and the related higher potential for in migration of young adults ahead compared to in the other cities. The effect of high fertility in South Western Norway towards 2018 will also result in larger numbers of children at ages below 10.

The similarities are greater than the differences between cities. The number of persons in all age groups except for school children and pensioners in their 80s will increase. All cities get their strongest growth in the young adult population and among their children. This is due both to the in migration of young adults in their 20s and of the subsequent family recruitment. The growing in migration in later years increases both the number of persons that subsequently migrate to another municipality and the number of in migrants that ends up in the cities. The share of in migrants that later migrates to another municipality is slightly above 60 per cent. In other words, the majority of the in migrants move out again, but at the same time, a larger share of the young cohorts is in migrants. This is the core dynamics of the part of city growth that is due to domestic migration.

The estimates referred to have been drawn from the regional population model in Statistics Norway and the population prospects of NIBR. The population prospects give relatively high estimates for young adults, in other words the age groups that are dominant in domestic migration. The model from Statistics Norway, with its premises of high immigration, has a relatively higher estimation for age groups where immigration is dominant in the migration pattern.

Migration in a life-course perspective

All the cities have had a strong growth in migration for age groups in their 20s during the last decade (both domestic migration and immigration). There are however still marked differences between cities concerning the share of their population that are in migrants. In Oslo, the in migrants constituted 77 per cent of the population at age 30, in Trondheim and Stavanger 62 per cent, in Bergen 56 and in Kristiansand 52 per cent. Kristiansand is the only city with a markedly higher in migration share for women than for men. Most of the cities differ, in other words, from the general pattern among municipalities. The reason for this is that there are more single men in the cities, and that the families continue to a larger extent to migrate.

For some decades, close to 40 per cent of new in migrants to the cities have stayed there on the long term, and somewhat more than 60 per cent has migrated to somewhere else. Previously, most of the migration out of the cities by earlier in migrants was over by

the age of 35, but now, this part of the migration process continues until the age of 40. Many settle permanently in the city suburbs. From the age of 30, the number of migrants moving out of the cities dominates the flow of new in migrants. The most typical migrants out of the cities are families with children, looking for larger living space in a house with garden in the suburban, child friendly surroundings. Approximately one third of the population growing up in one of the cities has migrated to suburbs for such reasons.

Immigration

At the start of 2009 there were 422 000 immigrants in Norway, distributed between all of the nation's 430 municipalities. Half of the immigrants live in one of the five cities or in Bærum, Drammen, Fredrikstad or Sandnes. The highest number of immigrants live in Oslo; 116 000, or 28 per cent of the total immigrant population. Of long term growth in the cities during the last generation, the contribution of immigration/emigration constitutes 25-30 per cent.

From the start of the analyzed period, immigrants have had a stronger tendency than the rest of the population for settling in Oslo, central Eastern Norway or in one of the other cities. The annual immigration has contributed to maintain this bias, even though this is not true for the entire period.

The immigration processes are more difficult to foresee than the domestic migration processes, and they are more difficult to overlook and to understand over time, having both national and international aspects, and thus being part of more complex motivation structures than the patterns behind the domestic migration processes. Since immigrants from Eastern Europe have a far lower tendency to emigrate at a later stage than western Europeans or Americans, there is a potential for large fluctuations in immigration and its consequences dependent on which groups of labour immigrants that arrive during different periods.

Population development within the city municipalities

The population development within the city municipalities are discussed for zones covering urban districts or a set of urban districts. There is a tendency for the central zones to be in-migration zones for young adults while the outer zones and the

suburbs to a larger extent is where families settle before children reach school age. In other words, the migration patterns of the outer zones have more in common with those of the city suburbs, while migration to the central zones to a larger extent focuses on the youngest age groups migrating independently and on single life style.

One consequence is that the outer zones retain a larger part of their young inhabitants through life ages up to 40 years of age, turnover being lower than in the inner zones. In the outer zones, there is an increase in family population from age 20 to 40. The central zones have a highly unstable population, where the housing market to a large extent is a sorting mechanism, making people in their early independent life faces strongly overrepresented. The other zones are less oriented towards specific life stages, but family settlement increases the tendency for staying within the zone. Thus, the central zones get an age structure that at any time are marked by young adults in their 20s, while the other zones show tendencies towards a gradual ageing of its in-migrants and persons that have grown up in the zones at ages above 30.

Even though the division into city zones is quite coarse, we still see the contours of a spatial distribution of urban population according to economy in the development between non western and other inhabitants. Where the housing prices are high, the share of non western immigrants is low and often sinking for persons within the cohorts of the analysis. As part of this phenomenon, the migration flows from central to outer zones has increased for immigrants, as the inner zones are developed into more attractive areas for housing.

The Housing Market and Migration to the City

In this project population growth in the metropolitan areas during the 2000s is examined in light of migration patterns and characteristics of the housing market.

When the supply of housing is given, an increase in demand, caused either by individual housing demand or because many want to settle in the cities, will increase the price of housing. High price levels provide an incentive to build more. Against this background we pose the following questions.

To what degree is there a connection between high prices in the housing market and high construction rates in different areas of the cities? Must other factors apart from high price levels also be present to trigger house building? To what degree is there a connection between growth in housing stock and changes in the population? In extension of the last question, we explore the extent to which use of the housing stock and, in consequence, the number of persons per household in certain city districts has been changed between 2001 and 2008.

To what degree are the housing and neighbourhood preferences of the young characterised by a desire to live in the centres of the cities? How usual is it for the young to leave the city while they are still in their twenties? How usual is it for families to move from the inner city to a semi-detached or detached house either in the suburbs or metropolitan areas?

The connection between price level in the housing market and house building is not unequivocal. High house prices tell developers building could be worthwhile and the homes they build should be easy to sell. On the other hand, high prices can be caused by the centrality of the neighbourhood in the wider metropolitan area, while land shortages could cause developments to relocate to the metropolitan areas perimeters, rather than central areas where the prices are highest. Some central areas display substantial building activity, made possible by large-scale transformation projects and densification.

The connection between house building and population growth is not unequivocal either. In situations with substantial generation substitution, many elderly living in large houses can be replaced by young families or young adults wishing to live together in larger flats. Many labour immigrants prefer to live in more crowded accommodation than may be usual for the area. These factors could also accelerate population growth even when the number of house building starts is low.

In some of the central districts we find both high population growth and high housing starts. Much of the building in these districts has been large-scale transformation projects. Other districts of the city display higher house prices, but a relatively modest housing start numbers. Lack of land has reduced opportunities to realise the major housing developments.

Mobility, both in and out of the districts, contributes to a large degree to form the population structure and consequently the need for public services. Moves rose in all cities between 2002 and 2008, including internal moves within the cities, moves to and from the cities. The year 2008 is noticeable for the high level of immigration of foreign nationals relative to former years. Apart from the migration exchange with other countries, migration exchange between the major cities and their metropolitan areas/ rest of the country has remained relatively stable.

A common feature shared by all the major cities is the substantially higher outflows to the suburbs than in the opposite direction. And with few exceptions, inflows to the cities from the rest of the country are much higher than outflow rates. Migration exchange with the metropolitan areas appears to be relatively significant for Oslo and Stavanger.

The 20–29 age-group is the strongest driver of population growth in the major cities. Also the 20–29 year-olds make up a considerable proportion of outflows from the city. If we measure the out-migrating 20–29 year-olds as a percentage of all 20–29 year-old residents in the city, Oslo appears to have the highest outflow percentage, Bergen the lowest.

The share of 30–39 year-olds of total outflows is significantly higher in Oslo than the other major cities. This is particularly the case for moves to the cities' outlying areas.

Not surprisingly, Oslo has the highest percentage of out-migrating children in the 0–5 age-group, measured in percent of all residents in this age-group. The incidence of moves by children aged 6–15 is affected by moves undertaken when the children were younger. The percentage of these children in the migration flows is small, both to and from the inner city areas.

The increased labour-migration from Eastern European countries has caused a fall in the percentage of immigrants of non-Western background moving to the city from abroad between 2002 and 2008. The pattern in Stavanger deviate from the general pattern in that the proportion of non-Western immigrants from abroad remained unchanged between 2002 and 2008.

An analysis of inflows to the major cities reveals how attributes of the movers affect the likelihood of moving to the central city areas or suburbs. Stavanger and Kristiansand are noticeable as cities with the most balanced preferences for inner city areas and suburbs. Something shared by each of the cities is the lower rate of inflows from the suburbs and metropolitan areas to the inner city areas than from the rest of the country to a major city.

Young single householders in their twenties appear to entertain a strong preference for the central areas, while older adults and families with dependent children are less inclined to settle in these areas. A common feature of all of the cities is the correlation between higher education and preference for centrality.

In Oslo and Trondheim, the likelihood of moving to central areas falls significantly if the mover has a non-Western background. In the other three cities – particularly Bergen – non-Western background does increase the likelihood of moving to central areas. Immigrants from Eastern Europe appear to act like non-Western immigrants.

In the metropolitan areas, a high percentage of the moves across municipal boundaries will also be justified by housing needs. The movers are principally young families with dependent children who move from a block dwelling in the inner city to a detached, semi-detached or duplex-type house in the metropolitan areas. The proportion of detached homes is significantly lower in moves from central areas to the suburbs.

1 Demografisk utvikling i fem storbyer

De fem store byene som vi behandler i denne rapporten har nå en samlet befolkning på om lag 1,2 millioner innbyggere. Det betyr at hver fjerde bosatte i landet bor innenfor grensene til en av de fem kommunene som utgjør kjernen i hver sin storbyregion. Fra 1985 til 2009 vokste de til sammen med 250 000 innbyggere, eller Bergens folkemengde. De fem kommunene er nå alle inne i sin sterkeste vekst befolkningsmessig på svært lenge. Rapporten ser på ulike sider ved denne veksten, og ser i tillegg framover på hvilke utsikter som ligger i folketallsutvikling og aldersstruktur i en tiårsperiode framover.

1.1 Storbyenes demografi

- Vi har tatt et regionaldemografisk utgangspunkt for arbeidet, med et særlig fokus på innenlandsk flytting og flytting over landegrensene. Etersom det i dag er relativt små regionale forskjeller i fruktbarhet, har flyttingene økt sin relative betydning for den regionale omfordelingen av den nasjonale befolkningen.
- Vi står imidlertid nå oppe i en situasjon som vi ikke vet hvordan vil utvikle seg selv på kort sikt: Gjennom 1900-tallet hadde vi en befolkningsvekst der fødselsoverskuddet bidro mest til folketallsutviklingen på nasjonalt plan. Den regionaldemografiske utviklingen ble formet ved ulikheter i fruktbarhet i kombinasjon med innenlandsk flytting. Nå er situasjonen for den regionale omfordelingen en annen. Innvandring har blitt svært viktig for den nasjonale befolkningsutviklingen, der den regionale fordelingen blant

annet påvirkes av fordelingen mellom arbeidsinnvandring, familiegjenforening og ekteskapsinngåelser.

Dette har gitt en særskilt høy folketilvekst, der denne veksten i stor grad kan ses i sammenheng med innvandring fra nye EU-land i en periode der slik migrasjon er enkel og der det samtidig har vært en høykonjunktur i Norge. Storbyene har fått mer enn sin andel av denne innvandringen. Befolkningsutviklingen er imidlertid mer sammensatt enn som så, og vi skal her summere opp noen hovedelementer fra rapporten, og vise til en del forutsetninger for utviklingen.

- Ettersom flytteprosessene framstår som de mest sentrale endringsfaktorene i dag, preger dette vårt arbeid. Hovedrapporten inneholder egne kapitler viet innenlandsk flytting og innvandring, og tolking av flytting står sentralt i det meste av analysene ellers, mens denne sammendragsrapporten gir et mer forenklet hovedbilde. Når flyttingene framstår som så sentrale, skyldes det blant annet at:
 - Flytting framstår som den mest omfordelende prosessen
 - Flytting omfordeler den unge voksenalderbefolkningen
 - Ved denne omfordelingen omfordeles også fødesteds- og oppvekststeds mønsteret for nye barnekull
 - Flyttingene forandrer aldersstrukturen rundt om i ulike kommuner og regioner

1.2 Forutsetninger og aldersstruktur

Selvstendig flytting er hovedsakelig konsentrert til alderstrinnene 20-40 år. Det gjelder også for innvandrere. Flytting danner både forutsetningene for utviklingen i kullstørrelse over dette aldersspennet og for den regionale befolkningsutviklingen ellers i årene framover. For personer over 40 år er det i større grad endringer i dødelighetsutviklingen som påvirker folketallsutviklingen for og mellom kullene.

Innenfor aldersspennet 20-40 år er det flere ulike livsfaser, med svært ulikt innhold, men som til dels er definerende for det senere livet. Vi har definert tre syvårsfaser på følgende måte:

21-27 år	Utdanning, opplæring, søking
28-34 år	Etablering, jobbtrening, småbarnsforeldre
35-41 år	Gjennomføring, spesialisering, skolebarnsforeldre

Vi ser at fasene for svært mange avgrenser deres utdanningsløp, der de formelle kvalifikasjonsmessige sidene ved den enkeltes bidrag til samfunnet dermed dannes, samtidig som det også er i løpet av disse fasene at de fleste får sine barn, og der dermed blant annet spørsmålet om reproduksjonsnivå er mest aktuelt. Mens den første fasen, for storbyenes del, i størst grad er en innflyttingsfase, er den neste av mer blandet karakter, men der utflytting på de fleste trinnene har vært mer vanlig enn innflytting, og den siste av fasene har primært vært en utflyttingsfase.

Eventuelle endringer i forutsetningene for befolkningsutviklingen vil i hovedsak få utslag for disse gruppene, der det for innenlandsk flytting er tale om forhold som bl.a. påvirker:

- Utflytting fra foreldrehjemmet
- Utdanningsvalg og studiested
- Jobbmuligheter og –preferanser
- Familieetablering
- Boligøkonomi

I dette arbeidet har vi sett at innvandringen er det mest usikre elementet i den demografiske utviklingen i den nærmeste framtid. Dette skyldes at vi er inne i en periode med vesentlig høyere innvandring enn det vi har sett tidligere, der vi ikke vet om dette er noe som vil fortsette, og om det fortsetter, hvor lenge det fortsetter, og om det kan få konsekvenser for det innenlandske flyttemønsteret. Her ligger forutsetningene til dels utenfor den nasjonale og regionale ramme.

1.3 Polysentrisitet

Det som i dag gjerne omtales som ”polysentrisitet”, der flere nærliggende byer samspiller, gir en mulighet for en sterkere befolkningsekspansjon i sentrale strøk, ettersom sysselsettingsvekst i flere sentre innenfor bysystemet muliggjør en friere bosetting, slik at presset ikke trenger å bli så sterkt noe sted. Dette fordrer imidlertid at transportsystemet i tilstrekkelig grad tar hensyn til disse endringene.

Muligheten for en polysentrisk utvikling kan være et argument mot at storbyregionene ikke skal være i stand til å ta imot en sterk vekst framover. Med en polysentrisk utvikling kan veksten spres utover i en storbyregion, der samspillet mellom sentrene innenfor regionen utvikles. Det er i særlig grad for Oslo en kan se for seg en slik utvikling, der det allerede er en rekke byer og andre sentre som inngår i, eller ligger tett på storbyregionen.

En polysentrisk utvikling kan imidlertid også være et argument for en svekket vekst i storbyregioner, der geografisk nærliggende mellomstore byer utenfor storbyregionene samlet kan tildeles funksjoner som tilsvarende en finner i en storby. Dette har vi sett i Danmark.

Begrepet polysentrisitet kan imidlertid også brukes i forbindelse med et samspill mellom byer i ulike regioner, der dette samspillet kan være nasjonalt eller internasjonalt, og som kan virke byfremmende.

1.4 Folketallsutvikling, aldersstruktur og fruktbarhet

Storbyene er nå inne i en sjelden sterk periode med befolkningsvekst, der veksten de aller siste årene også har vært vesentlig sterkere enn tidligere i den nå trettiårige vekstperioden i storbyene. Den siste økningen i veksten er i stor grad innvandrerskapt.

Befolkningsveksten har betydd en foryngelse av befolkningen, der byene har fått et økt innslag av personer i tju- og trettiåra, og de har også blitt overrepresentert på de tidligste barnetrinnene. Ved den forskyvningsen dette innebærer mellom aldersklasser, svekkes

eldreinnslaget sammenlignet med på nasjonalt nivå. Samtidig betyr den foryngelsen av befolkningen som nå har foregått over flere tiår at en selv uten flytteoverskudd i den årlige tverrsnittsstatisikken, vil få en fortsettelse av folketallsveksten de nærmeste årene på grunn av det fødselsoverskuddet aldersstrukturen sikrer (mange innbyggere i fruktbar alder, relativt få på høye alderstrinn, der dødeligheten er stor).

Det er imidlertid klare forskjeller mellom byenes aldersstruktur. Oslo danner den mest markante. Oslo har høyest innslag av unge voksne. Toppinnslaget på 30-årsstadiet har økt fra 36 til 62 prosent overrepresentasjon på ti år. Trondheim har sitt toppinnslag på 25-årstrinnet, overrepresentasjonen har økt fra 18 til 38 prosent. Stavanger kommer deretter, med en økning fra 16 til 32 prosent overrepresentasjon. Stavanger har høyeste innslag på 28- og 29-årstrinnet. Bergen følger tett på, med oppgang på topp fra 12 til 28 prosent overrepresentasjon. Toppinnslaget er ved 26-27 års alder. Kristiansand har egentlig ikke noe typisk storbymønster, men det er i emning. Byen har gått fra underrepresentasjon i annen halvdel av 20-årene til 14 prosent overrepresentasjon på 26-årstrinnet.

1.5 Befolkningsutsikter for de fem store byene.

To modeller er brukt for å lage anslag for befolkningsutviklingen i storbyene framover. Resultatet er SSBs framskrivning av folketallet i kommunene og NIBRs utsiktsanalyse.

Begge modellene anslår fortsatt sterk vekst i storbyene. Faktisk kan det ligge an til enda sterkere vekst i fireårsperioden 2008-2012 enn i de fire årene foran, 2004-2008. For storbyene under ett var veksten siste fire år 7,4 prosent, mens den anslås til 7,9 prosent for perioden 2008-2012.

Fire utviklingstrekk ligger bak en ytterligere økning: Det har vært høy og økende tilflytting til storbyene av unge i 20-årene, dette nivået opprettholdes. Det ligger an til en økning i tallet på yngre voksne (mediene har begynt å bruke uttrykket yngrebølge) som følge av økende kullstørrelser – og dermed flere potensielle innflyttere. Dette er en sikker faktor. Det tredje er den høye innvandringen, som SSB fortsatt forutsetter blir høyt. Det fjerde og siste er den tendensen som de unge innenlandske innflytterne

har til å bli boende i byene lenger, før de flytter ut igjen. Alt dette har bidratt og vil etter beregningene bidra til økt vekst. Ingen av modellene forutsetter noe trendbrudd her.

1.5.1 Hovedresultater

Byene vil etter beregningene få mellom 5,5 og 9 prosent vekst i kommende fireårsperiode (2009 inkludert). Sterkest vekst ligger Oslo an til, deretter følger Trondheim, Stavanger, Bergen, Kristiansand. Fra 2012 til 2018 ser den årlige veksten etter beregningene ut til å bli uendret eller noe lavere i alle byene. SSBs modell forutsetter lavere innvandring til landet i denne perioden enn fram mot utgangen av 2012.

Oslo har hatt høyest vekst i fireårsperioden som har gått, og ligger også an til å få det i kommende periode. Rekkefølgen videre er både i foregående fireårsperiode og etter anslagene for kommende periode Trondheim, Stavanger, Bergen og Kristiansand.

Folketallet i Oslo var ved utgangen av 2009 på 586.860. Ved utgangen av 2012 er det anslått til å ligge mellom 613.000 og 625.000 innbyggere, mest sannsynlig i øvre del av intervallet. Ved utgangen av 2018 ligger anslaget for Oslo på 687.000 innbyggere. Tilsvarende tall for Bergen var 256.600 i 2009, et anslag mellom 264.500 og 267.500 for 2012, og på 287.000 for utgangen av 2018. Trondheim hadde 170.936 innbyggere ved utgangen av 2009, fått et anslag mellom 178.000 og 180.000 i 2012, mens anslaget for 2018 er på 196.000 innbyggere. Stavangers folketall var 123.850 i 2009. Ved utgangen av 2012 har vi anslått et tall mellom 128.500 og 130.500, med en økning opp til 143.000 ved utgangen av 2018. Folketallet i Kristiansand var ved utgangen av 2009 81.295. For 2012 har vi anslagene liggende på 84.000-tallet, med en økning til omtrent 91.500 i 2018.

Fra 2012 til 2018 vil veksttakten svekkes betydelig i Oslo, Bergen og Trondheim, mens Stavanger og Kristiansand ligger an til å få litt sterkere vekst enn før. Det har å gjøre med at det på Sørvestlandet er spesielt høye barne- og ungdomsinnslag i dag, og dermed et relativt sett større potensial for innflytting av unge voksne framover enn til de andre byene. Effekten av høy fruktbarhet på Sørvestlandet gir fram mot 2018 også sterkere påfyll av barn i alder under 10 år.

1.5.2 Enkeltgrupper i fireårsperspektivet 2008-2012

Flere barnehagebarn. Alle byene unntatt Oslo ligger an til å få sterkere vekst i aldersgruppen 0-5 år. Oslo, som har hatt høyere vekst i barnetallet enn de andre byene, opprettholder det høye nivået. Det ser videre ut til at de andre byene følger etter og nærmer seg Oslo-nivået noe. Forventet vekst 2008-2012 kan tolkes som økte barnehagebehov: Oslo 13, 1 prosent, Trondheim 11,2 prosent, Bergen 9,0 prosent, Kristiansand 8,9 prosent og Stavanger 7,8 prosent.

Flere skolebarn, men kun i Oslo: I aldersgruppen 6-15 år er det kun Oslo som har vekstøkning i sikte. De andre byene har liten eller ingen vekst i vente i skolebarnsgruppen. Det som skiller Oslo fra de andre byene er i hovedsak en større innvandrerandel av barn. Oslo får økt sin vekst fra 4,4 til 9,5 prosent etter anslagene å dømme. Bergen og Kristiansand ser ut til å få en liten nedgang på omkring 2 prosent. Trondheim og Stavanger får en liten oppgang på 1-2 prosent. For alle byene unntatt Oslo innebærer ikke dette noen stor endring fra forrige fireårsperiode. Familieutflyttingen er en del av videreflyttingene alle steder. Effekten av økt ungdomsinnflytting slår ikke ut i økt familiebosetting så tidlig som 2012.

Færre i videregående skole. I alle byene ligger det an til en langt lavere vekst i aldersgruppen 16-19 år enn det har vært siste fire år. Fra 2004 til 2008 økte tallet med 15-20 prosent i alle byene. Hvis Bergen og Trondheim har behov for å innhente forsømt utbygging eller konsolidere stillingen, får de nå et pusterom med utsikt til under en prosent vekst. De andre byene har utsikt til 4-5 prosent vekst i tenåringsgruppa.

Kraftig yngrebølge. Den unge voksenbefolkningen (20-34 år) ligger imidlertid an til kraftig vekst. Tenåringene som skal opp på 20-årstrinnene var som sagt ovenfor 15-20 prosent flere mens de gikk på skolen. Videre oppover i 20-årene er det også kraftig vekst i vente. Dette er altså den ”yngrebølgen” som mediene er blitt opptatt av. I årene bak oss har vi hatt økt innflyttingsatferd i 20-årene, med en påplussing ved at de i tillegg er blitt boende i byene lenger enn før. Anslagene vi har gitt for byene er basert på at dette på sikt vil fortsette, finanskrise til tross. Boligmarkedene i byene ser da også fortsatt ut til å absorbere innflyttere. Økningen er anslått til å kunne bli størst i Trondheim med 17-18 prosent.

Kraftig økning i tilflytting av unge voksne ligger bak anslaget. Det slår ut både i kraftigere yngrebølge (demografisk vekstkraft) og i høy forventet tilflytting fortsatt. Oslo og Bergen har en litt mer moderat yngrebølge i vente, anslagene er på 12-13 prosent. For Stavanger og Kristiansand ligger anslagene i nærheten av 9 prosent. Yngrebølgen slår ikke fullt så sterkt ut som ellers i de områdene som alltid har hatt høy fruktbarhet. I de regionene som disse to byene henter sine innflyttere fra, pluss i byene selv, har fruktbarheten tradisjonelt ligget høyt. Sterk vekst i denne gruppen gir implikasjoner for boligmarkedet, arbeidsmarkedet, kommunikasjonssystemene og for økt etterspørsel etter varer og tjenester av ulike typer. Kanskje støter det mot rammer som gjør veksten vanskelig å realisere?

De middelaldrende i arbeidsstyrken (35-49 år) vokser mindre enn i forrige fireårsperiode. De små 70-tallskullene er så vidt på vei inn i denne gruppen. Oslo kan vente 8 prosent vekst, som er nesten like høyt som før. Oslo er byen hvor effekten av økt botid oppover i 30-årene foreløpig har slått sterkest ut. Trondheim og Stavanger kan vente 5 prosent flere, mens Bergen og Kristiansand etter beregningene kun kan vente seg 2 prosent økning i gruppen.

De eldre i arbeidsstyrken (50-66 år) har også avtakende vekst i sikte. De relativt store årskullene født under krigen er på vei ut. Bergen, Stavanger og Kristiansand har 7-8 prosent vekst i sikte. I perioden 2004-2008 var denne eldrebølgen betydelig høyere på Sørvestlandet. Oslo har utsikt til 6 prosent flere, Trondheim til 4 prosent flere i denne gruppen. I dette alderssjiktet er det lite flytting og få endringer i den, så anslagene kan betraktes som bra. Flytting i forbindelse med endret førtidspensjonering kan slå ut.

Eldrebølge i emning. De yngste pensjonistene (67-79 år) blir det derimot langt flere av. I fireårsperioden 2004-2008 hadde Oslo en tilbakegang på 3 prosent, Trondheim hadde nullvekst, mens de tre andre fikk en tilvekst på 1-2 prosent. I kommende fireårsperiode får alle byene føling med den gryende eldrebølgen i landet. Oslo, Trondheim og Stavanger vil få i nærheten av 15 prosent flere i denne gruppen, Kristiansand omtrent 10 prosent flere og Bergen 8 prosent flere. Dette er en gruppe som antas å bli friskere og rikere når nye årskull kommer inn. Relativt sett kan gruppen forventes å legge mindre press på helsevesenet, men i økende grad representere etterspørrere med kjøpekraft på andre markeder.

Etter hvert som eldrebolgen beveger seg videre oppover aldersskalaen, er det nok for byene som for landet ellers likevel det økende behovet for eldreomsorg som i sterkeste grad melder seg.

Aldergruppen der hovedtyngden av **omsorgstrengende pensjonister** (80-89 år) i dag finnes, reduseres. Oslo har spesielt lave innslag av de små årskullene født på 1930-tallet, og kan vente seg 9 prosent nedgang fra 2008 til 2012. Trondheim og Stavanger har utsikt til 2-4 prosent færre, mens Bergen og Kristiansand har nullvekst i sikte.

De aller eldste (90 år og over) blir det stadig flere av. Vi får sterk vekst i denne gruppen som en kombinasjon av at store og økende årskull født på 1920-tallet lever stadig lenger. Men sammenlignet med de andre eldregruppene utgjør ikke disse så svært mange, selv om omsorgsbehovet selvfølgelig er stort. Heller ikke her får Oslo de største utfordringene. Økningen er anslått til 11 prosent. Alle de andre byene har utsikt til mellom 20 og 30 prosent vekst i aldersgruppen, Kristiansand sågar 31 prosent. Fire store årskull i Kristiansand med høy overlevelse passerer 90 år de neste fire år.

1.5.3 Om modellene og tankegangen bak

Vi har benyttet to ulike modeller for belysning av framtidige folketall, slik at de momentene det kan knyttes usikkerhet til belyses på flere måter.

SSBs framskrivning tar utgangspunkt i situasjonen ved utgangen av 2008. Modellen skriver folketallene fram ett og ett år om gangen for et sett av regioner ved hjelp av aldersspesifikke parametre knyttet til flytting, fruktbarhet og dødelighet. I utsiktsmodellen er hensikten mer å knytte mest mulig direkte forbindelse mellom folketallsutviklingen og de underliggende livsløpsprosessene som via flytting og dødelighet summerer seg opp til folketallsendring. Utsiktsmodellen sikter noen år fram med ett blikk, og søker å fange opp forløpene gjennom ulike aldersfaser. For hver fase kan det sjekkes om det har vært stabilitet, variasjon eller trendutvikling.

SSBs modell lager sine framskrivningsanslag ved hjelp av ettårige aldersspesifikke parametre. Parametrene er estimert på bakgrunn av gjennomsnittsmål for en historisk periode, og i ulike alternativ justert i henhold til forutsetninger om fruktbarhet og dødelighet.

De ettårige flytteratene i SSBs modell er i alle alternativer basert på gjennomsnittsatferden i perioden 2003-2008. Når personene fra et år til det neste rykker opp på neste alderstrinn, arver de forgjengerkullet flyttestatferd på dette trinnet. På den måten får alle årskull nøyaktig samme behandling framover.

NIBRs utsiktsmodell legger sitt siktepunkt noen år fram, og knytter sine anslag for hvert årskull til historiske gjennomløp av den aldersfasen kullet står foran. Utsiktsanslagene er beregnet i to varianter, med fire- og tiårig perspektiv.

Når vi i fireårsperspektivet lager anslag fra utgangen av 2008 til 2012, baserer vi oss på forløpsresultater gjennom fasene 0-4 år, 1-5 år osv. for de åtte siste forgjengerkullene. Gjennomløpet for det yngste kullet teller mer enn forløpet for det nest yngste osv. Alle faser opp til omkring 60-årstrinnet fanger i hovedsak opp resultatet av flytting over fire år. Over 60 år flyttes det lite, resultatene tolkes her i hovedsak som utslag av dødelighet gjennom fireårsfasene.

En av egenskapene ved denne metoden, er at den fjerner effekter av svingninger innenfor fasene. Flytting kan utløses eller hindres ved konjunkturuomslag eller spesielle hendelser. Hvis flyttinger forsinkes et år eller to, kan mange flytte samtidig etterpå. Høy videreflytting ut av Oslo i 1997-98 kunne forklares slik. Motsatt vil flyttinger som gjøres tidlig i en livsfase, ikke bli gjort om igjen senere i fasen. Lite flytting kan i en periode skje fordi de allerede er gjort. Både lokale og generelle forhold kan skape slik bølgegang. Om de fleste flyttingene gjøres når man er 25 eller 27 år, spiller for utsiktsanalysen dermed ingen rolle på 28-årstrinnet, når det er fasen 24-28 år som blir siktet inn.

1.5.4 Om ulikheter i resultatene

Selv om utsiktsanalyse som regel gir mer sentraliserende resultater enn SSBs framskrivninger, gir sistnevnte høyest folketallsvekst i storbyene for de kommende årene. Årsaken er knyttet til at de fire hovedflyttestrømmene som i samspill skaper utviklingen i sum blir behandlet forskjellig. I hovedsak gir utsiktsanalysen sterkere vekst i de aldersgruppene hvor det er mye innenlandsk flytting, mens SSBs modell gir sterkere vekst i de gruppene hvor innvandring utgjør en større del av flyttestrømmene.

Først litt nærmere om den høye innenlandske innflyttingen til storbyene av unge i 20-årene: Det er kun 8-10 årskull som årlig har positiv nettoutflytting til storbyene. Alle andre aldersgrupper har årlig netto utflytting. Videreflyttingene ut av storbyene i familie- og etableringsfasen, som er hovedstrøm nummer to, er en betydelig faktor. Allerede fra 30-årsstadiet dominerer videreflytting fra storbyene over førstegangs innflytting samt tilbakeflytting til dem. I det lange løp flytter drøyt 60 prosent av alle nyinnflyttere til storbyene ut igjen innen de er 40 år. Dette skjer i alle de fem byene. Enkelte år hoper det seg, med mye videreflytting på en gang. I 1997-98 var det nettoutflytting av Oslo på grunn av konjunkturoppgang etter en langvarig lavkonjunktur. Utflytting av unge vokst opp i storbyene er i de fleste byer liten sammenlignet med videreutflytting blant de som flytter inn.

Det tredje og fjerde elementet er innvandring og (gjen)utvandring. Storbyene får en stor del av landets innvandring. De som kommer fra Asia, Afrika og Latin-Amerika har høyere tendens til å bli boende i byene enn andre innflyttere, de som kommer fra Europa og Nord-Amerika har lavere tendens. I det lange løp bidrar innvandring til 30-40 prosent av veksten i storbyene.

I det foreliggende tilfellet gir SSBs modell sterkere vekst for storbyene enn utsiktsanalysene, spesielt for de nærmeste fire årene, men også noe i tiårsperspektiv. Innvandringsforutsetningene i SSBs modell er årsaken. Disse overgår gjennomsnittet for siste tiår. I utsiktsanalysen fanges nivået gjennom aldersfasene for de siste årskullene implisitt opp.

Det går vel an å si at i SSBs framskrivinger i 2009 ble det lagt mer vekt på å spile ut ulike nivåer for innvandringsvekst til landet som helhet, enn å belyse variasjoner i innenlandsk flytting. Der opereres det kun med ett alternativ. Høyere innvandring enn det vi i gjennomsnitt har hatt, gir raskere befolkningsøkning både på landsnivå, for storbyene og for de fleste andre regioner.

1.5.5 Økt innflytting og lenger botid påvirker de vurderingene som er gjort

Kun for unge voksne i 20-årene og begynnelsen av 30-årene, altså for de som flytter inn til storbyene og som stadig blir boende der litt lenger før de flytter videre, gir utsiktsanalysen like høye eller litt

høyere anslag enn SSBs modell. For alle andre aldersgrupper og i sum fører det høye innvandringsnivået til høyere anslag etter SSBs modell.

Innvandringen tilfaller de store byene i sterkest grad på kort sikt. Siden SSBs modell tar hensyn til at mye av innvandringen i utgangspunktet lokaliseres til storbyene, plasserer modellen en stor del av den merveksten som skyldes innvandringsforutsetningene der. Sterkest gjør dette seg gjeldende de nærmeste årene. Lenger ut i perioden lar modellen det økte antall innvandrere som bygger seg opp flytte på samme måte som de norskfødte. Dermed brer den delen av veksten som på landsnivå skyldes høyere innvandring enn tidligere registrert, seg ut på alle regioner.

Med sine forutsetninger om høy innvandring gir modellen innvandrerne en dominans som til dels overskygger betydningen av innenlandsk flytting. I det lange løp fyller de opp over alt. De første årene, altså de som vi ser på her, gjelder det sterkest for storbyene.

Disse metodiske ulikhetene har ført til at vi har måttet vurdere resultatene fra de to modellene i utgangspunktet uavhengig av hverandre. For ulike aldersgrupper har vi derfor gjort kvalifiserte vurderinger. De to modellene spiler ut intervaller som vi har vurdert nærmere. Med et par unntak har våre gjetninger falt ned innenfor disse intervallene, og med kvalifiserte begrunnelser for de valg som er tatt.

Alle de fem byene har hatt historisk høy innenlandsk tilflytting av folk i 20-årene. Utsiktsanalysen rendyrker dette sterkere i sine beregninger enn SSBs modell. Det har blant annet å gjøre med at utsiktene er basert på forløp gjennom aldersfaser som i større grad enn med konstante rater fanger opp at unge innflyttere blir boende lenger i storbyene før de flytter videre. SSBs modell har imidlertid mer troverdige anslagene for de eldre, siden den forutsetter økende levealder også for årene som kommer. Det ligger i utsiktsanalysens natur at den i større grad tar sikte på å si hva som skjer, hvis en slik økning ikke kommer. På lokalt nivå kan utsiktsanalysen brukes som en målesnor for å registrere endring i de ulike livsfaser.

Alle beregninger kan gjøres til skamme, hvis de kun betraktes som spådommer. Konjunkturuomslaget i 2009 kan føre til det. Det er ingen gitt å forutsi utfallet av omslaget for flytteaktiviteten

innenlands. Vanligvis fører konjunkturedgang til at færre flytter og dermed til dempet sentralisering. Nå har vi imidlertid en situasjon hvor det befinner seg flere unge innflyttere i storbyene enn noen gang før. Kanskje blir videreflyttingene deres forsinket, noe som faktisk kan bidra til økt storbyvekst som resultat. I 1991 virket lavkonjunktur til at Oslo fikk kraftig tilvekst som følge av dette.

Verken SSBs resultater eller utsiktsanslagene har innebygget noe element av konjunkturomslag i seg, bortsett fra at livsfaseperspektivet kan gi en avdempet virkning på effekten av bråe omslag fra et år til et annet. I det øyeblikket det skjer, er det ingen modell som fanger slikt opp. I SSBs framskriving overskygger den høye innvandringen også denne type endring.

Utsiktsanalysen kan som antydning til en viss grad fungere som målebånd eller referanse for å studere endring i de ulike livsfasene.

1.5.6 Oppsummering

Likhetstrekkene mellom byene er større enn forskjellene. Alle får vekst i alle grupper unntatt av skolebarn og pensjonister i 80-årene. For de to øvrige gruppene forventes det stort sett en reduksjon i storbyene, men der skolebarngruppen vokser i Oslo, og der det ikke er noen endring for aldergruppen i 80-årene i Bergen og Kristiansand. Alle byene får sterkest vekst i den unge voksenbefolkningen og blant barna deres, både som følge av innflytting av unge voksne i 20-årene og av påfølgende familierekuttering. Økt innflytting i årene bak oss gir økning både i antall personer som flytter videre og i antall personer som blir boende framover. Videreflytterne utgjør sine drøyt 60 prosent. Flertallet av dem som kommer flytter altså videre, samtidig som det stadig kommer større deler av landets unge årskull flyttende inn. Dette er kjernedynamikken i den delen av storbyveksten som skyldes innenlandsk flytting.

Innvandringen kommer så i tillegg til dette. Av den langsiktige veksten byene gjennom siste generasjon har fått, bidrar inn- og utvandring med 25-30 prosent. Innvandringsprosessene er mindre forutsigbare, og skyldes forhold det er vanskeligere å holde oversikt over og følge med på, enn systematikken bak de innenlandske flytteprosessene. Siden innvandrere fra Øst-Europa

har langt lavere tendens til å forlate landet igjen enn vesteuropeere og amerikanere, vil det kunne oppstå store svingninger avhengig av hvilke arbeidsinnvandrere som kommer. Blant svenskene som kommer til Norge har 75-80 prosent flyttet tilbake etter få år. Svenskene utgjør et ganske stort innslag av alle som er kommet i perioden 2004-2008.

1.6 Flytteprosesser i livsløpsperspektiv

1.6.1 Livsløpsprosessene fra man er barn til man er vel etablerte som voksne

Vi har studert de langsiktige flytteprosessene i storbyene ved hjelp av SSBs koblede flyttehistoriemateriale, og gjort det på følgende måte. Vi valgte ut tre femårige årskull, født 1955-59, 1965-69 og 1975-79, og har fulgt dem fra de var 15 år. For det eldste kullet har vi tatt status på 30-, 40- og 50-årsstadiet, for det midterste på 30- og 40-årsstadiet, og for det yngste bare på 30-årsstadiet. For alle kullene er prosessene studert fram til utgangen av 2007.

Ved å følge hele årskull gjennom lange aldersfaser, her 15-30 år, 15-40 år og 15-50 år, får vi studert de resultatene som i det lange løp blir stående som de varige for de årskullene vi ser på. Ved å se på flere årskull eller grupper av årskull får vi i tillegg studert de mest systematiske endringene i de mønstrene som i det lange løp avtegner seg gjennom flytteprosessene. Her har vi gjort dette, med søkelys på flytting mellom storbyer og omland, storbyer og landet ellers og mot utlandet.

To analysedimensjoner stilles på denne måten opp, analyse av **flytteprosesser over livsløpet** og hvordan de sakte endrer seg når nye vi studerer **årskullenes forløp fortløpende**. Hensikten med å følge årskull gjennom livsfaser på denne måten er å fange opp de mest strukturelle og bestandige resultatene som følge av flytting. Samtidig kan vi studere forbindelsen mellom individuell atferd i ulike livsfaser og langsiktig folketallsutvikling.

Ved livsløpsanalyse studerer vi på den ene side bofasthet, fraflytting og tilbakeflytting for de som har vokst opp i de store byene. Dernest studerer vi innflyttingen for de som vokste opp andre steder. Det kommer som kjent mange innflyttere blant unge

voksne, omfanget og atferden deres har avgjørende betydning for befolkningsutviklingen. Ved å se på strømmene: Hvor kommer innflytterne fra? Hvor bosetter de seg som på varig basis flytter ut?

Nærmere 40 prosent av nyinnflytterne blir i det lange løp boende i byene, mens drøyt 60 prosent flytter videre innen de er 40 år. Mange av disse bosetter seg i storbyomlandet. Videreflyttingene starter for alvor når man har passert 30 år, og gjør seg mest gjeldende for de som etablerer familie og får barn mens de bor i en storby. Det aller meste av flyttingene ut av storbyene etter fylte 30 år, er videreflytting blant folk som er kommet inn i ungdomsfasen og på 20-årstrinnene.

Den andre analysedimensjonen er altså utviklingen over tid, studert ved å se på de systematiske endringene i forløpene for flere årskull. Et hovedtrekk ved endringene i utviklingen de siste par tiårene er at mange av de innflytterne som flytter videre, stadig oppholder seg lenger i storbyene før videreutflyttingene finner sted. Dette henger i sin tur sammen med at det er blitt flere under utdanning, spesielt kvinner, og at både kvinner og menn i økende grad skaffer seg jobb før de etablerer seg med familie. Barna blir stadig født senere i kvinnenens livsløp. Ungdoms- og etableringsfasene tar altså stadig lenger tid, og dette har bidratt til økende vekst i storbyene, spesielt i det siste tiåret.

1.6.2 Folketallsutviklingen kan dekomponeres i grupper av strømmer

Bo- og flytteprosessene identifiserer grupper som kan studeres hver for seg. De bofaste er en stor gruppe i storbyene, i tillegg har vi fire flyttegrupper inne i prosessene - fraflyttede, tilflyttere, tilbakeflyttere og videreflyttere. De innenlandske flyttingene har et klart aldersfaset mønster. Storbyene får sin netto innflytting utelukkende av folk på 20-årstrinnene. Fra 30-årsalderen omtrent begynner omfanget av videreflyttingene å dominere omfanget av nyinnflytting, og nettoresultatet blir negativt.

Deler av den gevinsten som storbyene har opparbeidet seg over livsfasen opp mot 30-årsalderen tappes da ut igjen. Tidligere kulminerte dette på litt lavere alderstrinn, så stadig flere årskull bidrar til vekst. Den varige gevinsten øker. Alle storbyene har på 50-årsstadiet fortsatt mye igjen av den flyttegevinsten de

opparbeidet i ung alder. Noen eksempler for årskullene født på annen halvdel av 1950-tallet (kvinner og menn under ett), fulgt fra de var 15 år: På 30-årstrinnet hadde kullstørrelsene økt med 62 prosent i Oslo. På 40-årstrinnet var gevinsten fortsatt 45 prosent. På 50-årstrinnet hadde den sunket til 36 prosent. Over halvparten av gevinsten oppnådd gjennom flytting var altså fortsatt i behold. Innenlandsk flytting og netto innvandring sto for hver sin halvpart av dette.

For å illustrere den kraftige utviklingen i Oslo over tid ser vi som sagt på etterfølgende årskullene: For kull født på annen halvdel av 1960-tallet var gevinsten på 30-årstrinnet ti år senere fordoblet, kullstørrelsen var økt med 131 prosent (kullstørrelsene var mer enn fordoblet). På 40-årstrinnet var den tappet litt ned gjennom videreflytting til 90 prosent, halvparten av gevinsten skrev seg fra innvandring. Og ser vi til slutt på dagens 30-åringer, født på annen halvdel av 1970-tallet, finner vi en økning i kullstørrelsene på 210 prosent, altså mer enn en tredobling gjennom fasen 15-30 år! Av disse 210 skriver omtrent en tredel seg fra innvandring. Hvor mye av dette vil Oslo beholde når videreflyttingene er gjennomført mon tro? Siden de innenlandske flytter mer videre enn innvandrerne, vil økende andeler av de siste i tilflyttergruppen bidra til redusert videreflytting. Andel videreflyttere har imidlertid holdt seg stabilt (men med økende oppholdsvarighet).

1.6.3 De årlige flyttebalansene kan være ustabile

De årlige flyttebalansene er for storbyene ustabile. Innflytterne er konsentrert til omtrent 10-12 alderstrinn fra slutten av tenårene. På alle andre alderstrinn, spesielt i familiefasene, har storbyene nettoutflytting. Årlig flyttebalanse er dermed en differanse mellom høy innflytting for noen få årskull og lav utflytting for mange årskull. Siden nyinnflyttingen av de unge er skyhøy, vil de fleste storbyene likevel ha netto innflytting de aller fleste kalenderår. Flyttebalansene hvert enkelt år er imidlertid små, sammenlignet med strømmene som går inn og ut. Av disse strømmene har størrelsene på de årlige bidragene til nyinnflytting og videreflytting avgjørende betydning for nettoflytteresultatet.

Det kan være litt tilfeldig hvordan nettoresultatet blir. Det har skjedd at årlig videreutflytting har oversteget nyinnflyttingen. Det kan skje når det kommer små årskull opp på 20-årstrinnene, en slik

periode har vi faktisk vært gjennom på 2000-tallet. Framover vil det bli flere som kommer opp i 20-årene, vi får som sagt en yngrebølge. Det kan også skje i forbindelse med konjunktur-omslag, når mange på en gang får mulighet til å skaffe seg større bolig og/eller en bedre jobb. I 1997-2000 opplevde Oslo at flyttebalansen vippet rundt null.

Selv om storbyene opplever netto utflytting enkelte år, betyr det langt fra at folketallsutviklingen snur. Prosessene gir i det lange løp vekst. Utenpå de mekanismene som følger av innenlandske flytteprosesser kommer innvandring fra utlandet. Denne har et mer spredt aldersmønster enn den innenlandske flyttingen, og færre flytter videre. Vi studerer derfor disse strømmene atskilt.

Det finnes i rapporten et tabellvedlegg for alle byene, hvor det er mulig å se på forløpet av alle flytteprosessene opp mot 30-, 40- og 50-årstrinnet, og se på endringene i dem over tid. I det følgende oppsummerer vi noe for de enkelte gruppene, og med et lite blikk på byene.

1.6.4 Bofasthet

Bofaste er personer som aldri har meldt flytting over en kommunegrense. Menn er alle steder mer bofaste enn kvinner. I storbyene er disse forskjellene minst. Hovedgrunnen til at forskjellene finnes er at menn i større grad enn kvinner besitter eller overtar næringseiendom. I storbyene gjør kvinner også dette, siden næringseiendom der i større grad enn andre steder er knyttet til privat tjenesteyting og varehandel (salonger, kafeer, butikker, kiosker). Næringseiendom er viktigste element i det knippet som til sammen danner røttene i befolkningen.

Bergen har tradisjonelt hatt høyere bofasthet enn de andre byene. Ellers gjelder at bofastheten er høyere jo større byen er. For dagens 30-åringer kan det se ut som om Bergens-patriotismen ikke lenger slår like sterkt ut i bofasthet som før. Nivået plasserer seg for 70-tallskullene pent inn i rekken som nummer to av storbyene.

På 30-årsstadiet har 60 prosent av guttene forblitt bofaste i Oslo og Bergen, mens 47-48 prosent av dem har vært det i Stavanger og Kristiansand. Trondheimsguttene plasserer seg midt i mellom. Storbyjentene fordeler seg enda klarere ut etter størrelsen på byen

og over en større del av skalaen, fra 55 prosent bofaste i Oslo til 38 prosent i Kristiansand. Dette gjelder dagens 30-åringer. På 40-årstrinnet er kjønnsforskjellene mindre, menn er litt senere ute med å flytte. Blant jentene er det lite fraflytting etter fylte 30 år, mye er da allerede unnagjort. Bofastheten på 40-årstrinnet grupperer seg fra omtrent 50 prosent i Bergen, noe som er enormt mange, til i underkant av 40 prosent i Kristiansand. På landsbasis er 36 prosent av guttene og 27 prosent av jentene bofaste i sine oppvekstkommuner når de er i 40-årsalderen. Storbyene ligger altså skyhøyt over i bofasthet, naturlig nok.

1.6.5 Fraflytting

På landsbasis bor 46 prosent av guttene og 53 prosent av jentene som 40-åringer i andre kommuner enn der de vokste opp. Halvparten av dagens 40-åringer bor i oppvekstkommunen sin. En firedel av videreflyttingene fra de store byene har ført folk tilbake til hjemkommunene sine innen de er blitt 40.

Det er færre som forlater storbyene permanent enn fra kommuner flest, men forskjellene er ikke veldig store. Og av byene er det faktisk Oslo som har høyest permanent fraflytting, 45-50 prosent for begge kjønn hadde flyttet innen fylte 40 år. Dette må sees i lys av at Oslo har et stort og attraktivt pendlingsomland. Ved 30-års alder, før familiene kommer i skolebarnsalder, har imidlertid Oslo lavest fraflytting. Oslo har altså mer fraflytting i litt høyere alder enn de andre byene. På 30-årsstadiet plasserer byene seg nå etter størrelse. For ti år siden hadde Bergen mye lavere fraflytting enn de andre byene allerede så tidlig i livsløpet. I dag har disse blitt 40 år, med fraflytting omtrent som for Oslo. Det er liten forskjell mellom Trondheim, Stavanger og Kristiansand i fraflytting fram til 40-årsalder. Jo mindre byen er, jo tidligere i livsløpet skjer det. Over livsløpet jevnes det ut byene i mellom.

En stor del av all permanent fraflytting går til omlandet, men det er store forskjeller mellom storbyene. Dette skyldes i større grad størrelsen og avgrensingen av omlandsregionen(e) enn ulikhet i atferd. Over halvparten av de som flytter fra Oslo og Stavanger, bosetter seg i omlandet, mens det bare gjelder hver fjerde som flytter fra Trondheim og Kristiansand. Når vi imidlertid korrigerer for tilflyttingsregionenes størrelse, ser vi at de som flytter fra storbyene i større grad velger omlandet, jo mindre byene er. Da

viser altså Kristiansand-omlandet seg å være mest attraktivt likevel. Tabellvedlegget i rapporten gir mulighet til å studere dette i detalj, både som prosess over livsløpet og over tid med status på 30- og 40-årstrinnet.

Kvinner flytter i litt mindre grad til omlandet enn menn. Dette har å gjøre med at kvinner i større grad flytter til mennene de kommer sammen med i par, og at disse bor mer spredt rundt omkring i landet, mange som bofaste. Omlandssonene er i større grad tilflyttingsmål for par hvor begge eller ingen er fra storbyene. Unntaket er Kristiansand. I mange andre av landets byer er tendensen som i Kristiansand, nemlig at familiedannelsen for en byjente skjer sammen med en lokal mann som er bosatt i næromlandet. I storbyomlandet kan det se ut som om bostedsvalget ved familiedannelse er mindre avhengig av om det er mannens eller kvinnens oppvekstkommune som velges.

1.6.6 Tilbakeflytting

Tilbakeflyttere er personer som har meldt flytting ut og senere flyttet tilbake til oppvekstkommunen sin. Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008 viser at tilbakeflyttere generelt har mer tradisjonelle bo- og flyttemotiver enn andre. Dette ser også ut til å gjelde tilbakeflyttere i storbyene. En artikkel om hvordan dette ser ut for Oslo finnes i rapportens vedlegg.

Den tradisjonelle kjønnsforskjellen, hvor menn begrunner flytting med arbeid, mens kvinner oppgir familie som hovedmotiv for å flytte, gjør seg langt sterkere gjeldende for tilbakeflyttere enn andre. Det er også færre enn andre flyttere som begrunner tilbakeflyttingen med de mer moderne og lystbetonte argumentene, knyttet til bolig, sted og miljø. Tilbakeflyttere har flere barn enn andre, og kvinnene er i mindre grad i jobb. At det også er slik i storbyene er litt overraskende, tatt i betraktning at det er ganske mye utdanning blant tilbakeflyttede kvinner i storbyene.

I gjennomsnitt er 18 prosent av guttene og 20 prosent av jentene tilbakeflyttere i hjemkommunene sine på 40-årstrinnet på landsbasis. Det er for øvrig en gammel myte at kvinner ikke flytter tilbake til oppvekstkommunene sine.

I fire av storbyene er det ingen kjønnsforskjell i tilbakeflyttingen, men den er stor i Kristiansand. Oslo har lavest tilbakeflytting, Bergen ligger på landsgjennomsnittet, Trondheim og Stavanger så vidt over, og Kristiansand betydelig over. For dagens 30-åringer ser det imidlertid ut som om Stavanger ligger an til å overta Kristiansands ledende tilbakeflyttingsrolle, med mindre ikke tilbakeflyttingene til Kristiansand er blitt mer forsinket enn i de andre byene. Siden innflyttere i storbyene stadig bruker lenger tid på å flytte videre, kan det tenkes at en del potensielle tilbakeflyttere til Kristiansand er blitt boende lenger i en av de større byene...

1.6.7 Nyinnflytting, permanent tilflytting og videreflytting

Med nyinnflytting menes i denne omtalen all innflytting, både den innenlandske og den som kommer fra utlandet. Nyinnflyttere vil i det lange løp fordele seg på to grupper, de som blir boende og de som flytter videre.

Tilflyttingen er den viktigste regulatoren av folketallsutviklingen i storbyene. I det alt vesentlige kommer som sagt tilflytterne inn på 20-årstrinnene, og den permanent bosatte delen av nyinnflytterne festner seg oppover i 30-årene, etter hvert som videreflyttingene gjennomføres. Tidligere var det meste av videreflyttingene unnagjort i 35-årsalderen. Nå er det nødvendig å følge kullene til de er blitt 40 år for å få med seg det meste av prosessene som nyinnflytterne utenfra står for.

Når tallet på unge nyinnflyttere fra resten av landet og utlandet øker, får vi naturlig nok også en økning i tallet på potensielle videreflyttere, men også på potensielle blivere. Selv om botiden for videreflytterne har økt mye det siste tiåret, har den andelen som på 40-årsstadiet faktisk har flyttet holdt seg nokså uendret på mellom litt over 60 prosent. Dermed øker i det lange løp både størrelsen på blivergruppen (de permanent boende) og på gruppen som flytter videre.

Med stadig lenger botid i storbyene før videreflytting, reduseres andelen videreflyttere på de lave 30-årstrinnene, men de innhentes altså opp mot 40-årstrinnet. Det er det vi har sett til nå. Det vi imidlertid ikke kjenner til ennå, er i hvilken grad den sterke økningen i nyinnflyttingen av unge voksne det siste tiåret kan

resultere i en endret tendens til å bli boende eller flytte videre. Det må vi vente ti nye år med å få se det endelige resultatet av.

Men vi kan spekulere litt ut fra hvordan størrelsesordenene har endret rammene: Bergen og Trondheim er de byene som har fått kraftigst økning i nyinnflyttingen opp mot 30-årstrinnet, begge med i nærheten av 80 prosent mer nyinnflytting i forhold til tiåret foran. Oslo og Kristiansand har fått drøyt 50 prosent flere, mens Stavangers innflyttingsnivå har økt med 33 prosent, hvilket heller ikke er lite. Kan vi gjette ut fra dette om prosessenes gang videre?

Tidligere har vi trodd at økt nyinnflytting til Oslo på 1990-tallet ville ha slått ut i en økende andel videreflytting på 2000-tallet. Begrunnelsen er at når det blir trangere om plassen, med mindre tilgjengelighet og høyere priser på boliger og andre nødvendighetsgoder, vil noen flere av innflytterne med eller mot sin vilje måtte flytte videre. Vi trodde en stund vi hadde tatt feil i dette. På 35-årstrinnet avtok nemlig videreflyttingsandelen.

Men som sagt, når nyinnflytterne tenderer til å bli boende lenger, reduseres naturligvis videreflyttingsandelene på lave 30-årstrinn. Følger vi prosessene fram til 40-årsalder, ser vi at videreflyttingene i Oslo faktisk heller har økt litt i takt med den økte nyinnflyttingen. Men den har ikke økt på langt nær så mye som vi gjettet på for ti år siden.

Denne gangen skal vi avstå fra å gjette, men heller bare reflektere. Vi tar utgangspunkt i hvordan fordelingene ser ut på 40-årstrinnet nå, i forhold til hvordan de så ut på 30-årstrinnet for ti år siden. Den gang var det bare Oslo som hadde hatt en like kraftig vekst i nyinnflyttingen gjennom foregående tiår (1988-98) som den alle byene står overfor nå. Denne var på omtrent 60 prosent på 30-årstrinnet. Etter at videreflyttingene opp mot 40-årsalder var gjennomført, var veksten i Oslo blitt redusert til omtrent 50 prosent. Økt videreflytting hadde altså redusert mergevinsten fra økt nyinnflytting i de yngre aldersfasene med 10 prosentpoeng. Bergen og Trondheim har fått 80 prosent økning i sin nyinnflytting på 2000-tallet. Hvordan skal vi tro det går med videreflyttingene der i kommende tiår?

Et moment bør understrekes. En god del av den økte nyinnflyttingen består av innvandrere. På 1990-tallet var dette i stor grad innvandrere fra de verdensdelene som tenderer til å bli

boende i Norge. På 2000-tallet består den økte innvandringen i større grad av personer fra Norden ellers og fra Europa. I hvilken grad disse flytter tilbake (eller videre fra storbyene til andre deler av landet) vet vi ikke. Men fram til nå har vi tenkt at innvandrerne bidrar til å øke gruppen av blivere i storbyene, altså virke mot den tendensen som vi tror økt nyinnflytting generelt fører til.

1.6.8 Økning i tilflytting fra alle kanter

Alle byene har hatt en sterk økning i tilflyttingen på 20-årstrinnene det siste tiåret, både innenlands og fra utlandet. Men det er fortsatt store forskjeller mellom byene med hensyn til hvor stor del innflytterne utgjør. I Oslo utgjorde innflytterne på 30-årsstadiet 77 prosent av befolkningen, i Trondheim og Stavanger 62 prosent, i Bergen 56 prosent, og i Kristiansand, som er eneste by med klart høyere tilflytterandel for kvinner enn for menn, utgjør tilflytterne 52 prosent av befolkningen. I de aller fleste kommuner unntatt storbyene er det flere kvinner enn menn blant innflytterne.

Stavanger er byen med høyest andel innflyttere fra utlandet på 30-årsstadiet. Oslo og Bergen følger tett på. I disse tre byene utgjør innvandrerne omkring 30 prosent av alle innflytterne. Trondheim har lavest andel med drøyt 20 prosent. Siden de innenlandske nyinnflytterne har høyere tendens til å flytte videre enn innvandrerne, øker innslaget av innvandrere opp mot 40-årsstadiet. Det er imidlertid bare i Oslo innvandrerdelen på 40-årstrinnet er betydelig høyere, nesten 40 prosent. Grunnen er at Oslo tidligere (på 1990-tallet) fikk en større del av all innvandring, mens de andre byene fikk en mindre del, slik at utgangspunktet før videreflytting var annerledes.

Andelen som kommer fra storbyområdet varierer også. Oslo og Kristiansand får omtrent 30 prosent av alle innflytterne fra sitt eget omland, inkludert de kommunene i ytre omland som er kalt ”ekstraringer”. Oslo-området er stort, og inkluderer både Drammensregionen, byregionene i Østfold og Vestfold, og det indre Østlandet. Kristiansand får høy andel fordi byen ikke rekrutterer så mange innflyttere utenfor sitt eget næromland. Bergen og Trondheim har mindre omland å hente folk fra, og får kun 17-18 prosent av sine innflyttere derfra. Bergen og Trondheim er byene med størst andel innenlandsk tilflytting av folk som er vokst opp utenfor egen storbyregion. Oslo er byen hvor denne

andelen er lavest. Det er ikke så merkelig, siden storbyområdet til Oslo er stort, og det kommer mange innvandrere. Korrigerer vi for størrelsen av storbyregionene, blir rekkefølgen for byene etter tiltrekningskraft på folk vokst opp utenfor storbyregioner Oslo, Trondheim, Bergen, Stavanger og Kristiansand. Oslo har langt sterkere tiltrekning på personer vokst opp i små og mellomstore byregioner enn i periferiområder, mens det er omvendt for Trondheim og Bergen. Stavanger og Kristiansand har like sterkt ”drag” på by- og landområder utenfor.

1.6.9 Flyttegevinstene øker, dimensjoneringen av aktiviteten i bysamfunnene likeså

Folketallsvekst kan måles i hvor mye årskullene bygges opp over livsløpet på grunn av flytting. Veksten i kullstørrelsen fra man er 15 til 40 år forteller hvor mye flytting i ung voksen alder betyr for dimensjoneringen på ulike arenaer i samfunnet. På 40-årstrinnet har veksten for Oslo for dagens årskull gitt en fordobling for menn og en 80 prosents vekst for kvinner. Stavanger har hatt en vekst på 35-40 prosent, de andre byene omtrent halvparten. Forholdet mellom byene på 30-årstrinnet ti år før var omtrent tilsvarende. For dagens 30-åringer har alle byene fått et betydelig løft med hensyn til hvor mye kullene bygges opp. Oslo har fått en tredobling, Bergen, Trondheim og Stavanger har fått en økning på 60-70 prosent, mens Kristiansand har fått 25 prosent større årskull gjennom fasen 15-30 år.

Når man tenker over at alt dette representerer en tilsvarende økt etterspørsel og aktivitet på ulike områder, ikke minst på boligmarkedet og i trafikken, er det kun fantasien som setter grenser for hvordan man kan fortolke det i retning av økt press og trengsel. Det kunne nok en gang være fristende å spå økt videreutflytting. Men vi stiller nå heller spørsmålet åpent, og spør: Kanskje byene faktisk er rede til å kunne forvalte den vekstøkningen som dette representerer? Eller er det folk som må tilpasse seg, hvis de faktisk ønsker å bo i en storby?

1.6.10 Utdanning

Flytteprosessen påvirker utdanningsstrukturene, i byene og alle andre steder. Personer med høy utdanning flytter mer enn andre,

og de bosetter seg i større grad i storbyene enn andre. De som vokser opp i storbyene har også alltid tatt mer utdanning enn folk som vokser opp andre steder. Slik er det fortsatt, men i avtakende grad. Utdanningseksplasjonen har spredd seg utover i landet. Tendensen for de som vokser opp i ulike regioner til å ta høyere utdanning kaller vi her for **rekruttering til utdanning**.

Når vi studerer hvordan utdanningsnivået etableres i storbyene, har vi derfor å gjøre med to fenomener. Først har vi nivået på rekrutteringen til utdanning, og deretter hvordan **utdanning bygges opp gjennom flytting**. Vi skiller altså mellom effekten av oppvekst, effekt av tilvekst og resultat.

I denne analysen har vi fulgt tre femårskull til de er 30 år, to av femårskullene til de er 40 år, og det eldste femårskullet til de er 50 år. Dette gir oss mulighet til både å se på rekrutteringsnivået, påvirkning av flytting over livsløpet, og hvordan dette samspillet har endret seg over tid i tiårsperspektiv. Ved hjelp av indekser måler vi rekruttering til høyeste utdanning (embedseksamen), utdanningsnivået etter flytting, og nivået for de aktuelle flyttegruppene (bofaste, tilbakeflyttere, tilflyttere og videreflyttere).

Alle indekser er for hvert kjønn relatert til innslaget på landsnivå for de aktuelle årskull og aldersstadier. Når vi sier at en storby har så og så stor **overrepresentasjon** av høyutdannede menn i en gruppe, mener vi hvor mye høyere innslaget av høyutdannede menn er i denne gruppen enn for de samme årskullene på landsnivå. Med gruppe kan vi mene oppvekstgruppen, de som bor i byen ved slutten av aldersfasen, eller en flyttegruppe.

I dette sammendraget konsentrerer vi oss om rekrutteringen av ungdom til høyeste utdanning og resultatet av flytteprosessene, altså situasjonen før og etter flytting, for gjennomløpet av aldersfasen 15-30 år. Dette gjør vi for de siste som gikk gjennom fasen (født 1975-79) og de som gjorde det ti år før (født 1965-69).

Rekruttering av ungdom til høyeste utdanning

I alle byene har rekrutteringen av *gutter* som vokste opp i byene relativt sett avtatt (vært uendret i Stavanger) fra 1990-tallet til 2000-tallet. Utdanningsveksten for gutter vokst opp utenfor storbyene har altså vært sterkere enn for guttene som vokste opp i byene.

Det har også skjedd en utjevning mellom byene. I løpet av siste par tiårene har guttene vokst opp i Trondheim passert guttene som vokste opp i Oslo. Nivået i storbyene for årskullene født på annen halvdel av 1970-tallet varierer fra 17 prosent overrepresentasjon i Kristiansand til 34 prosent overrepresentasjon i Trondheim. NTNU er nok årsaken til at Trondheim ligger høyt her. Oslo, Bergen og Stavanger fikk omkring 25 prosent overrepresentasjon i rekrutteringen av gutter til høyeste utdanning for de som nå er i 30-årsalderen.

For *jentene* er endringsbildet litt mindre homogent. Dette skyldes at utdanningsveksten fra 1960- til 70-tallskullene har vært større for jenter enn for gutter. Stavanger-jentene har relativt sett økt sin rekruttering, i Oslo holder jentene et høyt og stabilt nivå, mens jenter vokst opp i de tre andre byene har tapt ganske mye av sin overrepresentasjon. Disse har ikke tatt sin del i utdanningsveksten på landsnivå fullt ut. Med til dette bildet hører at rekrutteringen for jentene fra Kristiansand har bikket under landsgjennomsnittet i løpet av siste tiår.

Det er store forskjeller i nivået: Jentene født på slutten av 1970-tallet, som vokste opp i Oslo, er 40 prosent overrepresentert med høyeste utdanning, jentene vokst opp i Trondheim og Stavanger 31 prosent, Bergens-jentene 20 prosent, mens Kristiansand-jentene er 9 prosent underrepresentert i forhold til innslaget på landsnivået for de samme årskullene. Hvorfor jenter i Kristiansand ikke har holdt følge med landsutviklingen er uvisst.

De innenlandske flytteprosessenes påvirkning

Kommentarene til flytteprosessene gjelder kun for de som bodde i landet da de var 15 år. Innvandrere er holdt utenfor her, blant annet fordi vi ikke vet hvor mye utdanning de hadde før de kom til landet. Vi rendyrker resultatet av flytteprosessenes innenlandske omfordeling.

Alle byene unntatt Kristiansand øker sine innslag av høyutdannede *menn* gjennom flytting opp mot 30-årsstadiet. Det gjelder nå, og det gjaldt for ti år siden. Kristiansand har imidlertid redusert det tapte til det halve fra 1990-tallet til 2000-tallet. De andre byene har fått en noe svakere effekt av flytteprosessene for 1970-tallskullene enn for de foregående. Dette er i tråd med det vi har funnet tidligere,

nemlig at utdanningsvekst over et visst nivå i økende grad kommer flere regioner i landet til gode.

Oslo får mest kompetanse tilført gjennom de innenlandske flytteprosessene for menn, deretter følger Trondheim, Stavanger og Bergen. Flytteprosessene endrer og spiler ut rekkefølgen mellom byene: Utdanningsindeksene etter flytting for 1970-tallskullene på 30-årsstadiet er for menn i Oslo 201 (altså dobbelt så mange som på landsbasis), Trondheim 190, Stavanger 168, Bergen 140, og Kristiansand nær landsinnslaget med 99. Med dette er Kristiansand likevel eneste by som har fått bedret sin posisjon fra 1990-tallet til 2000-tallet (for 20 år siden var underrepresentasjonen i Kristiansand 10 prosent).

Flytteprosessene virker i samme retning for *kvinner* som for menn i alle byene. Kristiansand tappes i begge perioder for høyutdannede, de andre vinner til seg økt innslag av kvinner med høyeste utdanning. Som for menn tappes Kristiansand mye svakere på 2000-tallet enn på 1990-tallet. Ellers er endringsbildet mer variert: Oslo har i enda større grad enn for menn fått en klart lavere gevinst gjennom flytting siste periode. Trondheim og Stavanger har fått samme tilvekst gjennom flytteprosessene for kvinner, og har dermed fått sin del av utdanningsveksten i landet gjennom den innenlandske flytteomfordelingen.

Bergen er imidlertid den store vinneren, når vi ser på forbedringen over tid. For 1960-tallskullene økte overrepresentasjonen for kvinner med 12 prosentpoeng som følge av flytting, for 1970-tallskullene med 33 prosentpoeng. Har det skjedd noe spesielt med arbeidsmarkedet for høyt utdannede kvinner i Bergen siste tiår? Eller er det bare uttrykk for en normalisering eller opphenting (se nedenfor)? Hvorfor lå i så fall Bergen etter tidligere?

Ser vi på nivåforskjellene for dagens 30-åringer holder Oslo helt klart ledelsen fortsatt. Indeksen er 209, altså med en enda litt sterkere utdanningskonsentrasjon for kvinner enn for menn. Bergen, Trondheim og Stavanger ligger for kvinner nå jevnt med indekser plassert omkring 155. Bergen har altså tatt inn på.

Kvinnene i Kristiansand henger imidlertid fortsatt langt etter, med 25 prosent underrepresentasjon etter flytting opp mot 30-årsstadiet. Men det er som sagt svekket rekruttering av de som vokste opp der, og ikke svikt gjennom til- og fraflytting, som er

hovedårsaken til at kvinnene i Kristiansand fortsatt har lavere innslag av høyutdannede enn kvinner på landsbasis.

1.7 Innvandrernes betydning for storbyenes befolkningsutvikling

1.7.1 Bakgrunn, problemstillinger og data

I dette kapitlet gis det en samlet oversikt over innvandreres bosettings- og flyttemønster i Norge, med spesiell vekt på storbyene og regionene rundt disse. Selv om innholdet til dels overlapper med annen dokumentasjon fra Statistisk sentralbyrå (SSB), suppleres tidligere rapporter på en del punkter. For det første dekkes en lang periode helt fram til forrige årsskifte. Dessuten ser vi nokså detaljert på storbyregionene, samtidig som vi relaterer den regionale utviklingen til den nasjonale. På nasjonalt nivå ser vi også på sammenhengen mellom historiske tall og befolkningsframskrivningens forutsetninger og resultater. I tillegg ser vi på sammenhengen mellom innvandrernes bosetting, flytting inn og ut av landet og på deres flytting innenfor landets grenser.

Datakilden er detaljert befolkningsstatistikk fra SSB, men også SSBs flyttehistorier er tatt i bruk i noen av analysene, det vil si for personer med innvandrerbakgrunn. Inndelingen av norske kommuner er den samme som i prosjektet ellers. Inndelingen av innvandrerne etter landbakgrunn er identisk med todelingen som ble brukt i SSBs siste innvandrerframskriving (se neste avsnitt). Denne skiller seg bare fra det som tidligere ble karakterisert som vestlig og ikke-vestlig ved at de ti nye østeuropeiske EU-medlemmene nå er sammen med de vestlige landene.

1.7.2 Utviklingen på nasjonalt nivå og perspektivene framover

Gjennom hele forrige århundre var det fødselsoverskuddet som bidro mest til befolkningsvekst i Norge. Mens det fram til 1930 var underskudd i flyttingen til og fra landet, var det nær balanse i perioden 1930-1970. Også i store deler av perioden etter 1970 har nettoinnvandringen utgjort en mindre del av befolkningsveksten.

På 2000-tallet har imidlertid nettoinnvandringen i snitt bidratt mer til folketallsveksten enn fødselsoverskuddet.

Første gang innvandringen skjøt fart var på grunn av arbeidsinnvandring fra blant annet Pakistan og Tyrkia under høykonjunkturen på slutten av 1960-tallet. Etter innvandringsstoppen i 1975 ble en ny fase preget av gjenforening mellom arbeidsinnvandrerne og deres familiemedlemmer som var unntatt fra denne. I en tredje fase fra midten av 1980-tallet har innvandringen i stor grad bestått av personer med behov for beskyttelse, samt familieinnvandring. En fjerde fase preges igjen av arbeidsinnvandring, men denne gangen fra land innenfor EØS-området, som ble betydelig utvidet i 2004. Særlig er det arbeidsinnvandrere fra Polen som har dominert disse flyttestrømmene til Norge.

Siden arbeidsinnvandring trolig er svært følsom overfor endringer i konjunkturbildet, er det i den siste befolkningsframskrivingen forutsatt at tilstrømmingen fra de nye EU-landene vil dempes noe de kommende årene. Både for brutto og netto innvandring så vi en stagnasjon i innvandringen fra 2. til 3. kvartal 2008 og en nedgang fram til 1. kvartal 2009. Trolig hadde dette sammenheng med finanskrisen, som fikk følger for arbeidsmarkedet utover høsten 2008. Samtidig har utvandringen økt noe. I tråd med dette ble det i mellomalternativet i framskrivningen i 2009 forutsatt at nettoinnvandringen vil avta de kommende årene og stabiliseres på et nivå noe under 20 000, mot over 43 000 i 2008. Men selv om det forutsettes et fall i den samlede nettoinnvandringen sammenliknet med toppårene 2007 og 2008, er det forutsatt høy innvandring i mange år, i mellomalternativet på 40 000 første år i framskrivningen (2009). Det er særlig nettoinnvandring fra landgruppe 1 (EØS/EFTA, samt Nord-Amerika, Australia og New Zealand) som er forutsatt å bli redusert. Selv om det også for innvandringen fra landgruppe 2 (landene i Afrika, Asia, Latin-Amerika og Øst-Europa utenfor EU) er det påvist en viss konjunkturfølsomhet, er det ikke forutsatt at nettoinnvandringen fra disse landene vil ha noe fall gjennom framskrivingsperioden. Familieinnvandring og opphold på grunn av behov for beskyttelse (flukt eller innvilget opphold på humanitært grunnlag) er de viktigste årsakene til innvandring i denne gruppen.

Framskrivningsresultatene tyder på at folketallet vil øke sterkt fram til 2060. Den viktigste grunnen til dette er altså at

innvandringsoverskuddet er forutsatt å være relativt høyt i hele framskrivingsperioden. I mellomalternativet øker befolkningen fra 4,7 millioner i 2008 til rundt 6,9 millioner i 2060. Usikkerheten er imidlertid betydelig, men alternativene indikerer at folketallet i 2060 med stor grad av sannsynlighet vil ligge et sted mellom 5,4 og 8,5 millioner. Dersom vi ser på resultatene av en separat beregning for antall innvandrere og norskfødte barn av innvandrerforeldre, vil denne øke sterkt i årene framover, fra 508 000 ved inngangen av 2009 til dag til mellom 1,1 og 2,6 millioner i 2060. I 2060 vil de da utgjøre mellom 21 og 31 prosent av den samlede folkemengden. Dette tallet omfatter både innvandrere og deres barn født i Norge. Ved inngangen av 2009 var antallet personer født i Norge med innvandrerforeldre 86 000. De utgjorde 17 prosent av innvandrere og personer født i Norge med to innvandrerforeldre, men denne andelen vil øke til rundt 24 prosent i 2060 ifølge mellomalternativet.

1.7.3 Innvandrernes regionale bosettingsmønster

Ved inngangen til 2009 var de i alt 422 000 innvandrere i Norge spredt på samtlige av landets 430 kommuner. Så mye som halvparten var imidlertid fordelt på bare ni av dem: nærmere bestemt de fem storbyene, samt Bærum, Drammen, Fredrikstad og Sandnes. Oslos antall innvandrere skilte seg klart ut, idet antallet på 116 000 utgjorde hele 28 prosent av det samlede antall innvandrere. Til sammenlikning utgjorde Bergens 23 000 innvandrere drøyt 5 prosent av landets innvandrere og 9 prosent av byens folketall. Stavanger hadde oppunder 4 prosent av innvandrerne og er den av storbyene utenom Oslo som har hatt høyest innvandrertetthet (13 prosent), mens en noe lavere andel av landets innvandrere er bosatt i Trondheim (bare noe over 3 prosent ved forrige årsskifte). I Trondheim utgjorde innvandrerne dermed bare 8 prosent av folketallet, som var under landsgjennomsnittet på 8,8 prosent. Kristiansands innvandrere utgjorde 10 prosent av byens 80 000 innbyggere, men ikke mer enn 2 prosent av landstallet. Innvandrernes omfang og representasjon varierer altså mellom de fem byene – også deres sammensetning. Foruten de største byene hadde både Bærum og Drammen flere bosatte innvandrere enn Kristiansand, Drammen med landets nest høyest innvandrertetthet (15 prosent). Ellers hadde Fredrikstad og Sandnes hver 1,6 prosent av landets innvandrere ved dette tidspunktet. I alt var 28 prosent

av landets innvandrere bosatt i den store regionen rundt Oslo (i prosjektet definert som indre, ytre og ekstra ring). Det vil si at til sammen 55 prosent av landets innvandrere var bosatt i Oslo og den omliggende regionen.

Nabokommunene rundt Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand har stort sett raskt voksende innbyggertall, men bortsett fra Stavanger har disse byene liten utstrekning på sitt befolkningstette nærrområde. Både i absolutte og relative tall var innvandrere ganske beskjedent representert i disse regionene. Andelen var rundt 5 prosent i områdene rundt Bergen og om lag 4 prosent rundt Trondheim, mens nivået var høyere i Stavangerområdet, med 10 prosent i de tre nabokommunene til 6 prosent i regionene ellers. For Kristiansands del var innslaget av innvandrere større i ekstraringen enn i byens nabokommuner (6 prosent), og dette fordi den ytre ringen omfatter en mellomstor by (Arendal) med et betydelig innslag av innvandrere. Alt i alt er altså tettheten av innvandrere lavere enn landsgjennomsnittet i størstedelen av nabokommunene til storbyene utenom Oslo. Samlet var 23 prosent av landets innvandrere bosatt i de fire storbyregionene utenom Oslo, og de som var bosatt innenfor kommunegrensene til disse byene utgjorde noe mer enn 14 prosent av landets innvandrere. 22 prosent av landets innvandrere var bosatt utenfor det vi her har definert som storbyregioner.

Her ser vi på antall og regional fordeling av innvandrere i to grupper etter landbakgrunn ved forrige årsskifte. Innvandrere fra EØS/EFTA++ (eller ”vestlige” innvandrere) utgjorde da 177 000 personer, det vil si 3,7 prosent av folketallet og 42 prosent av alle innvandrere. Gruppen var jevnere fordelt mellom de ulike regionene enn innvandrerne i sin helhet var. Blant annet utgjør ikke Osloområdet i samme grad et tyngdepunkt som for innvandrerne totalt. De 37 000 innvandrerne utgjorde 6,5 prosent av byens folketall og 32 prosent av dens innvandrere, mens det er omtrent like stor tetthet av denne innvandrergruppen i Oslos innerste omegnsregion i vest (6,4 prosent både i Asker og Bærum) og i Stavanger (6,1 prosent). Men dette betyr også at gruppen utgjør en høy andel av innvandrerne i Oslos vestlige nabokommuner (54 prosent) og nesten halvparten av innvandrerne i Stavanger. Også i Stavangers nabokommuner, i Oslos nabokommuner i sør og iden ytre vestlige omegnsregionen til Oslo var

mellom 4 og 5 prosent av innbyggerne i denne innvandrerkategorien.

I Bergen var utgjorde denne ”vestlige” gruppen 42 prosent av alle innvandrere, det vil si som landsgjennomsnittet, mens den i Trondheim utgjorde 37 prosent, og i både Kristiansand og Oslo utgjorde 32 prosent. Kristiansand hadde altså i likhet med Oslo både en høy innvandrерandel og en høy andel innvandrere fra land utenom EØS/EFTA-området. Bortsett fra i de nevnte regionene rundt Oslo og Stavanger er innslaget av ”vestlige” innvandrere omtrent på landsgjennomsnittet eller noe under i storbyenes omegnsregioner. I de fleste av disse regionene, som for landet som helhet, utgjør denne gruppen en større andel av innvandrerne enn i byer som Oslo, Drammen og Kristiansand.

Innvandrerne fra land i Asia, Afrika, Latin-Amerika og Øst-Europa utenom EU er altså mer ujevnt fordelt mellom norske regioner og kommuner (se tabell 5.4 og nederste del av tabell 5.5). Denne gruppen har vokst svært raskt i alle deler av landet og var ved siste årsskifte kommet opp i 245 000, som var 5,1 prosent av landets folkemengde. I landet under ett var det bosatt under 5 000 innvandrere fra denne landgruppen 1970, så den relative veksten har vært stor i alle regioner, men tilveksten har vært størst i byene, og det er her denne innvandrerguppen utgjorde så store andeler av folketallet ved inngangen av 2009, som 13,7 prosent i Oslo, hhv. 7,0 og 6,8 prosent i Kristiansand og Stavanger. Riktignok er nivået lavere i Bergen og Trondheim, med hhv 5,2 og 5,0 prosent av folketallet, det vil si på nivå med landsgjennomsnittet, men dette var likevel langt høyere enn i omegnsregionene.

Ser vi på utviklingen gjennom fire tiår, fikk de delene av landet som ligger utenfor disse fem storbyregionene en redusert andel av landets innvandrere mellom 1970 og 1980, mens den første generasjonen av arbeidsinnvandrere og deres medflyttende familier etablerte seg i landet. Andelen utenom storbyregionene var uendret på 1980-tallet og økte på 1990-tallet. På fra siste halvdel av 1980-tallet og på 1990-tallet har flyktninger og asylsøkere utgjort en økende andel av innvandrere med bakgrunn fra ikke-vestlige land. Denne gruppen av innvandrere har hatt et annet bosettingsmønster enn arbeidsinnvandrere fra de ikke-vestlige landene. Selv om mange har flyttet fra kommunene hvor de første gang ble registrert bosatt og til mer sentrale strøk av landet, førte

sammensetningen av innvandererstrømmene fra slutten av 1980-tallet til at innvanderernes bosettingsmønster igjen ble noe mer spredt. Det vil si at det ved inngangen til 2009 var en om lag like stor andel innvandrere bosatt utenfor de fem storbyområdene som i 1970 – i overkant av 20 prosent.

De fem storbyområdene har altså en like stor andel av landets innvandrere som fire tiår tidligere. Her ser vi videre på storbyene samlet, men skiller mellom selve storbykjernen og de omliggende regionene, for hver av landgruppene. De med bakgrunn fra ”vestlige” land, var jevnere fordelt mellom storbyene og resten av landet enn innvandrere fra ”ikke-vestlige” land, og det gjelder i hele perioden. Selve storbyene har hatt en svak nedgang etter 1990 – og har gått ned fra en andel på 40 prosent til om lag 35 prosent. Fordeles resten av landet på ringene rundt storbyene utenom den store ekstraringen rundt Oslo og landet ellers, var like 20 prosent av landets innvandrere bosatt i hver av dem i 1970. Oslos ekstra ring, med de relativt store industribyene Sarpsborg, Fredrikstad, Drammen hadde i utgangspunktet en god del innvandrere både fra ”vestlige” og ”ikke-vestlige” land og har fått redusert sin andel av de ”vestlige” noe særlig i første halvdel av perioden. Ringene rundt de andre storbyene og de nærmeste ringene rundt Oslo har fått økt sin andel noe, mens landet ellers har økt sin andel i siste halvdel av perioden – noe mer enn for innvandererne samlet.

1.7.4 Nærmere om det regionale mønsteret i innvandringen til landet

Den utviklingen som er observert gjennom de siste tiårene når det gjelder innvandreres bosettingsmønster, er et resultat av flere faktorer. Allerede fra starten av den perioden vi har studert, har innvanderne hatt en større tilbøyelighet til å være bosatt i Oslo, i det sentrale Østlandsområdet, samt i de øvrige store byene enn befolkningen for øvrig har. Dernest har den årlige innvandring dels bidratt til å opprettholde denne skjevheten. Men dette gjelder ikke for hele perioden.

1.8 Storbyintern flytting

I de storbyinterne analysene har vi sett på de fem årskullene født 1965-69, og fulgt disse fra de var 20-24 år og til utgangen av 2007. Vi fanger dermed opp endringene for disse kullene fra de er i sin tidligste voksentilværelse (utdanning/tidlig fase i arbeidslivet) fram til de er på alderstrinn der de vil ha etablert seg med familie og fått barn som er under utdanning. Tatt i betraktning at dette omtrent dekker de aldersklassene der storbyene og andre byer skiller seg ut med sterk overrepresentasjon, er det snakk om store mengder personer som skal fordeles innen byene, og til dels flytte ut fra dem igjen. Utviklingen mellom soner fra starten til slutten av aldersspennet viser omfordeling av befolkning i kull der flere bor i storbyene ved slutten av enn ved starten av fasen som belyses. Vi skal her se på noen få hovedtrekk som er felles for byene. For en gjennomgang av den enkelte by henvises det til prosjektets hovedrapport.

Vi har valgt ut endringene knyttet til akkurat disse fasene fordi det både er en stor utskiftning av befolkningen mellom storbykommunene og andre deler av landet, og en stor omfordeling av befolkningen innenfor storbyene mellom livsfaser. Ett hovedskille internt i en storbykommune er mellom boområder som i særlig grad tiltrekker seg ung voksenbefolkning og andre områder der mer av familieetableringen foregår. De førstnevnte områdene er gjerne i de eller den mest sentrale sonen innenfor storbyene, mens mindre sentrale soner samler en større andel av barnefamiliene.

Få av de som bodde i de mest sentrale sonene da de var 20-24 år i 2007, bodde der da de var 40 år. Det er også svært få igjen av de tilflyttede gjennom denne aldersfasen. De ytre sonene har beholdt en større andel av sine beboere gjennom fasen. Disse har hatt en mindre gjennomstrømming, men fått en tilvekst gjennom denne ungvoksenfasen for de kullene vi ser på.

Dette skillet innebærer at de sentrale bydelene får en svært omskiftelig befolkning, der boligmarkedet i stor grad fungerer som et livsfaseboligmarked, mens bosettingen i andre deler av byen skiller mindre mellom livsfaser, og en blir boende over lenger tid. De sentrale sonene får dermed en befolkningsutvikling der aldersstrukturen til enhver tid bærer preg av ung voksenbefolkning,

mens den i andre soner vil ha sterkere preg av en gradvis aldring av innflyttet og til dels oppvokst befolkning.

Innvandrere

Ettersom det innenfor byer er en tendens til hopningseffekter, der et godt fysisk miljø går sammen med beboere med høy sosio-økonomiske status, mens boområder med eksempelvis mye trafikkstøy eller annen forurensning gjerne har en beboermasse med lav sosioøkonomisk status, fører dette til at ulike grupper skjevfordeles innenfor byen. Særlig er det grupper med ikke-vestlig bakgrunn som i noen grad fordeles annerledes enn andre grupper i samme livsfase.

Ettersom innvandrerinnslaget i storbyene er høyere enn for landet samlet, er innvandrere også stort sett sterkere representert i storbyenes soner enn på landsbasis, dette er særlig markert for ikke-vestlige innvandrere. I tillegg til at disse gruppene er sterkt overrepresentert i storbyene er de, i tråd med forventningene som ligger i byers hopningstendenser, annerledes fordelt innen byen enn andre grupper. Selv om soneinndelingen er nokså grov, ser vi nok konturene av en sjiktning av byens innbyggere etter økonomi i utviklingen mellom ikke-vestlige og andre innbyggere mellom soner. Der prisnivået er høyt, er andelen ikke-vestlige innvandrere lavt, og gjerne synkende for personer fra kullene vi ser på.

2 Boligmarked og flytting i storbyene

2.1 Sammenheng mellom boligmarked og flyttemønster?

I dette delprosjektet ses befolkningsutviklingen i storbyregionene på 2000-tallet i sammenheng med flyttemønsteret og forhold på boligmarkedet. Befolknings sammensetningen i et område på et visst tidspunkt bestemmes i hovedsak av hvordan befolkningen var sammensatt perioden før. I tillegg påvirker flytting, fødsler og dødsfall befolkningsutviklingen. Flytting, både inn og ut av områdene, er i betydelig grad med på å forme dagens befolkningsstruktur og dermed de offentlige tjenestebehovene som befolkningen trenger.

Når tilbudet av boliger er gitt vil en økning i boliggetterspørselen, enten gjennom økt individuell boliggetterspørsel eller at mange ønsker å bosette seg i storbyene, føre til en økning i boligprisene. Høye boligpriser gir insitamant til å bygge nytt. Med dette utgangspunktet stiller vi følgende spørsmål:

I hvilken grad er det en sammenheng mellom høye boligpriser og høy nybygging i ulike områder av storbyene? Må andre betingelser enn høye boligpriser også være til stede for å utløse boligbygging? I hvor stor grad er det en sammenheng mellom tilveksten i boligmassen og endringer i befolkningen? I forlengelsen av det siste undersøker vi i hvilken grad utnyttelsen av boligmassen og dermed boligdekningen i enkeltområder av storbyene er blitt endret mellom 2001 og 2008.

I hvor stor grad er unges bolig- og bostedspreferanser preget av å ville bo i storbyenes indre områder? Hvor vanlig er det at unge som kommer til storbyene forlater storbyen mens de fortsatt er i 20-åra? Hvor vanlig er det at barnefamilier flytter fra indre by til et småhus eller en enebolig, enten i storbyens ytre områder eller i omlandet til storbyene?

Mens andelen innvandrere som kom fra nye EU-medlemsland i Øst-Europa var 8 prosent i 2002, økte denne andelen til 43 prosent i 2008. I 2008 oppga mellom 75 prosent av disse arbeid som innvandringsgrunn. Denne utviklingen har betydd at nær halvparten av samtlige innvandrere i 2008 oppga arbeid som innvandringsbakgrunn. Hvilket flytte mønster har innvandrene?

2.2 Noen hovedfunn

Vi finner at boligdekningen, målt som antall personer over 20 år pr. bolig, er blitt redusert i Oslo gjennom perioden. I Bergen har boligdekningen bare blitt svakt redusert, mens i de andre 3 byene har boligdekningen blitt bedret gjennom 2000-tallet.

I alle byene har det vært en kraftig økning i nettoinnvandringen fra utlandet mellom 2002 og 2008. Flytteutvekslingen mellom storbyene og omlandet/resten av landet har vært nokså stabil over tid. Felles for storbyene er at det flytter flere til omlandet enn andre veien, mens forholdet mellom storbyene og resten av landet er omvendt.

Sammenhengen mellom prisnivået i boligmarkedet og nybygging er ikke entydig. Høye boligpriser enkelte steder skyldes sentral beliggenhet, med arealknapphet og lite nybygging. Noen sentrale områder har likevel høy byggeaktivitet, muliggjort av større transformasjonsprosjekter og fortetting.

Sammenhengen mellom boligbygging og befolkningsutvikling er heller ikke entydig. Generasjonsutskiftninger, unge som velger å bo sammen i større leiligheter og arbeidsinnvandrere som bor trangt kan gi kraftig befolkningsvekst selv om boligbyggingen er lav.

Gjennom flyttinger bidrar aldersgruppen 20-29 år sterkest til befolkningsveksten i storbyene. Tendensen er størst i Oslo, minst i Kristiansand.

Det er i hovedsak unge enslige etnisk norske innflyttere til storbyene som velger å bosette seg i indre framfor ytre by. Innflyttere fra resten av landet flytter oftere til indre by enn de som kommer fra storbyenes omland. Det er forskjeller mellom byene mht om innflytterne fra utlandet flytter til indre eller ytre by.

I storbyregionene vil en stor del av flyttingene over kommunegrensene være boligmotiverte. Først og fremst gjelder dette barnefamilier som flytter fra indre by til storbyenes omland.

2.3 Data og analyser

Analysen bygger på data over befolkning og boligbygging på områdenivå i storbyene dels fra SSBs Statistikkbanken og dels på data som er gjort tilgjengelig for oss fra de enkelte byene. Sammenligninger av boligprisnivået mellom områdene i storbyregionene er fortatt på data stilt til rådighet fra Eiendomsmeidlerforetakenes forening (EFF).

Vi setter opplysninger om boligmassen, nybyggingen og boligprisnivået i enkeltområder av storbyene i sammenheng med omfang og kjennetegn ved samtlige flyttinger foretatt i 2002 og 2008 mellom storbyens områder, samt mellom disse områdene og omlandet, resten av landet og utlandet.

For årene 2002 og 2008 har vi hatt tilgang til samtlige enkeltflyttinger innen de fem storbyene, samt alle flyttinger inn til og ut av storbyene, alle flyttinger relatert til grunnkrets. Vi har firedele innflytterne etter landbakgrunn. En kategori er norsk som bakgrunnsland. Kategori nummer to kaller vi vestlig, noe som innbefatter EU før utvidelsen til enkelte østeuropeiske land, EØS-land, Sveits, USA, Canada og Oseania. Den tredje kategorien er Øst-Europa eller Europa ellers, mens den fjerde kategorien er verden ellers, her kalt "ikke-vestlige".

2.4 Boligmarkedets betydning for flytting og befolkningsutvikling

I urbane strøk er det vanlig at de sentrale områdene først bygges ut. Deretter skjer utbyggingen i regionens randsone. Når

randsonen flytter seg ut over de administrative kommunegrensene vil nybyggingen i den mest sentrale kommunen bli liten, mens boligbyggeaktiviteten i storbykommunens omland øker.

Sammenhengen mellom prisnivået i boligmarkedet og boligbygging er ikke entydig. Høye boligpriser gir utbyggere signaler om at nybygging kan være lønnsomt og at boliger som bygges lett kan omsettes i markedet. Høye priser kan imidlertid også skyldes områdets sentrale lokalisering i storbyregionen, og at nybyggingen som følge av arealknapphet vil måtte foregå i storbyregionens randsoner og ikke i de sentrale områdene der prisene er høyest. Noen sentrale områder har likevel høy byggeaktivitet, muliggjort av større transformasjonsprosjekter og fortetting.

Sammenhengen mellom boligbygging og befolkningsutvikling er heller ikke entydig. I situasjoner med store generasjonsutskiftninger kan mange eldre i store boliger bli erstattet av barnefamilier eller unge som velger å bo sammen i større leiligheter. Mange arbeidsinnvandrere velger å bo trangere enn det som er vanlig i områdene fra før. Slike forhold kan gi en kraftig befolkningsvekst selv om boligbyggingen er lav.

2.5 Befolkningsvekst, boligbygging og boligdekning i storbyene

Befolkningsveksten i perioden 2001 til 2009 var størst i Oslo med 13 prosent vekst og minst i Bergen med 9 prosent vekst i perioden. Tilveksten i boligmassen i de fem storbyene i samme periode varierte mellom 8 prosent i Oslo og 16 prosent i Stavanger. Den høye veksten i Stavanger kan synes overraskende stor tatt i betraktning at byspredningen allerede foregår i nabokommunene og at byen både arealmessig og i tidsmessig reiseavstand mellom sentrum og ytre by er liten.

I nesten alle storbyområdene har forholdet mellom befolkningsveksten for personer på 20 år eller mer og boligbyggingen har vært slik at boligdekningen er blitt bedre etter 2001. Unntaket er alle områdene i Oslo, bortsett fra Oslo ytre vest, og sentrumsområdet i Bergen. I disse områdene synes boligdekningen å ha blitt redusert mellom 2001 og 2008.

I Oslo finner vi både høy befolkningsvekst og høy boligbygging i indre øst, men likevel har ikke boligbygging vært stor nok til å opprettholde boligdekningen der. En stor del av boligbyggingen i indre øst har vært større transformasjonsprosjekter. Andre områder i Oslo har et høyere boligprisinivå, men relativt lav nybygging. Der har det vært færre arealmessige muligheter for å sette i gang større boligprosjekter.

I Bergen har området Fana og Ytrebygda i sør både høy boligbygging og befolkningsvekst. I likhet med Oslo indre øst har sentrumsområdet i Bergen hatt høy befolkningsvekst, men relativt lav nybygging i forhold til denne veksten.

Stavanger har en klar sammenheng mellom befolkningsvekst og boligbygging både i sentrum og i område sør. Dette er de to områdene i Stavanger med de høyeste boligprisene.

I alle de befolkningsmessig store områdene av Trondheim var det samsvar mellom befolkningsvekst og boligbygging på 2000-tallet. Det er sentrum av byen som både har hatt høyest befolkningsvekst og boligbygging. Store transformasjonsprosjekt synes også her å ha bidratt til den relativt kraftige boligbyggingen.

Sentrumsområdet av Kristiansand, definert som et betydelig større område enn Kvadraturen, skiller seg ikke ut verken med høy befolkningsvekst eller høy boligbygging. Det er området sentrum nord som både har hatt relativt høy nybygging og den kraftigste veksten i befolkningen.

Bortsett fra Kristiansand er det i storbyenes sentrumsområder vi både finner den høyeste boligbyggingen og den høyeste befolkningsveksten. Hvorvidt denne utviklingen vil fortsette vil tildels avhenge av konjunkturutviklingen, men også med de gjenstående mulighetene for å sette i gang store sentrale boligprosjekter.

2.6 Antall flyttinger øker, men mønsteret er stabilt

I alle byene har antall flyttinger økt mellom 2002 og 2008, både internflyttinger i byene, flyttinger inn til byene og flyttinger ut av byene. Året 2008 merker seg ut med en svært høy innvandring fra

utlandet i forhold til tidligere år. Bortsett fra flytteutvekslingen med utlandet har flytteutvekslingen mellom storbyene og omlandet/resten av landet vært nokså stabil. Felles for storbyene er at det flytter flere fra storbyene til deres omland enn andre veien. Med få unntak flytter det langt flere inn til storbyene fra resten av landet enn det flytter ut. Flytteutvekslingen med omlandsregionene synes å ha relativ stor betydning i Oslo og Stavanger. Sett i et lengre perspektiv var utflyttingen fra byene til omlandet relativ liten under lavkonjunkturen på boligmarkedet rundt 1992.

2.7 Flytting til indre eller ytre by

En analyse av innflyttinger til storbyene viser hvordan egenskapene ved de personene som flytter påvirker sannsynligheten for å flytte til indre eller ytre by. Vi finner mange likheter, men også mange ulikheter mellom byene. Forskjellene kan dels forklares med hvordan skillet mellom indre og ytre by administrativt er foretatt i byene. I noen av byene er sentrumsområdet mer urbant preget ved en høy andel leieboliger, mange småboliger, høy blokkandel og mange unge aleneboere. Indre by i Kristiansand omfatter et betydelig område utenfor selve Kvadraturen, som er lite sentrumspreget.

Stavanger og Kristiansand skiller seg ut som byer der preferansene mellom indre og ytre by synes å være minst. Felles for alle byene er at innflytterne fra omlandet i mindre grad enn de som flytter til storbyene fra resten av landet velger indre by når de flytter inn til storbyen. Dette er tydeligst i Bergen og Trondheim og minst tydelig i Kristiansand.

Særlig i Bergen, men også i Oslo, synes unge aleneboere i 20-årene å ha en sterk preferanse for sentrumsområdet, mens eldre og barnefamilier i liten grad ønsker å bosette seg sentralt. I Bergen har både 30-åringene og særlig de over 40 år en tydelig tendens til å bosette seg i ytre by, men også i Oslo og Trondheim er dette tilfelle. Felles for alle byene er at høyere utdanning fører til mer sentral bosetting, med størst utslag i Bergen.

Flytterne fra utlandet har ikke noen klar preferanse for indre eller ytre by. I Stavanger trekker imidlertid innflytterne fra utlandet i

større grad mot indre by, mens innflyttere fra utlandet til Trondheim mest tydelig velger å bosette seg i ytre by.

I Oslo synker sannsynligheten for å flytte sentralt betydelig dersom personen har ikke-vestlig landbakgrunn. Et tilsvarende mønster, men dog svakere, finner vi i Trondheim. I de andre tre byene og spesielt i Bergen, synes ikke-vestlig bakgrunn å øke sannsynligheten for å flytte sentralt. Har flytterne bakgrunn fra et EU-land eller lignende øker sannsynligheten i alle byene for sentral bosetting.

Innvandrere fra Øst-Europa synes å opptre likt med de ikke-vestlige innvandrerne i Oslo. Redusert sannsynlighet for sentral bosetting for disse er også tydelig i Kristiansand og til dels i Bergen.

2.8 Unges flyttemønster

Aldersgruppen 20-29 år bidrar gjennom flyttinger sterkest til befolkningsveksten i storbyene. I Oslo var netto innflytting av personer i aldersgruppen 20-29 år i 2008 større enn den befolkningsveksten som all flytting til og fra byen bidro til. I Trondheim utgjorde netto innflytting av personer i aldersgruppen 20-29 år 93 prosent av byens nettoinnflytting. For Bergen og Stavanger var bidraget fra denne aldersgruppen om lag 75 prosent, i Kristiansand bare 43 prosent.

I Oslo er andelen 20-åringer stor i flyttstrømmene ut av byen, men relativt mindre enn i de andre storbyene. Når vi i stedet for å måle andelen 20-åringer av alle utflytterne, alternativt ser på utflyttende 20-åringer i prosent av alle 20-åringer i storbyen, synes Oslo å ha den minst stabile ungdomsbefolkningen. Av bosatte 20-åringer i byene har Oslo den høyeste utflyttingsandelen, Bergen den minste.

Andelen 30-åringer i flyttestrømmene er betydelig høyere i utflyttinger fra Oslo enn i utflyttinger fra de andre byene, særlig gjelder dette i flyttinger til storbyenes omland. Den samme tendensen finner vi også når vi måler utflyttede 30-åringer i prosent av alle 30-åringer i storbyen.

2.9 Barns og barnefamilienes flyttemønster

Barn tar ikke egne flyttebeslutninger, men følger med når foreldrene flytter. Husholdninger med små barn flytter sjelden til indre by når de flytter til en storby. Andelen små barn i flyttestrømmene er nær dobbelt så stor i innflyttinger til de ytre bydelene. Oslo har også den høyeste andelen utflyttere i aldersgruppen 0-5 år, målt i prosent av alle bosatte i denne aldersgruppen. Av alle flyttestrømmene finner vi størst andel små barn i flyttestrømmene fra Oslo til omlandet og resten av landet.

Omfanget av flyttinger i alderen 6-15 år er preget av de flyttinger som er foretatt mens barnet var yngre. Andelen slike barn i flyttestrømmene er små, både inn til og ut av indre by. Når det gjelder Oslo, er andelen størst i flyttestrømmer til noen av de ytre bydelene, og fra de ytre bydelene til omlandet og utlandet. Særlig er andelen store i flyttinger mellom Groruddalen og utlandet og mellom ytre syd og utlandet.

I Bergen er andelen 6-15 åringer store i flyttestrømmer til alle de ytre bydelene og i alle flyttestrømmer fra de ytre områdene og ut av byen. I Stavanger finner vi et tilsvarende mønster. Midtområdet av Trondheim har et mønster i disse flyttingene som ligger noe mellom mønsteret i sentrum og de ytre bydelene. Ellers ligner mønsteret på hva vi finner i de andre byene. Området sør i Trondheim rekrutterer en stor andel barn i denne aldersgruppen fra utlandet. Også i flyttestrømmer fra sør til utlandet er andelen barn i alderen 6-15 år stor. Dette mønsteret er i overensstemmelse med at ikke-vestlige innvandrere med barn i Oslo og Trondheim i mindre grad trekkes mot de indre bydelene ved flytting til byene.

2.10 Innvandrernes flyttemønster

I Oslo har den økte arbeidsinnvandringen fra østeuropeiske land ført til at andelen med ikke-vestlige landbakgrunn er blitt redusert mellom 2002 og 2008 blant innflytterne fra utlandet. Det er i flyttinger fra utlandet til Groruddalen og ytre sør at den ikke-vestlige andelen er størst, men det flytter fortsatt en relativt stor andel til indre øst. Flyttestrømmene mellom disse to ytre områdene og indre øst er stor, med høye andeler ikke-vestlige personer, andeler som har holdt seg så å si uendret mellom 2002

og 2008. Fra indre øst er det en særlig stor andel med ikke-vestlig bakgrunn i flyttinger til Groruddalen.

Også andelen med østeuropeisk landbakgrunn er stor i flyttinger fra utlandet til Groruddalen og ytre sør i 2008, noe større enn i flyttinger til indre øst.

Nedgangen i andelen ikke-vestlige innvandrere i flyttestrømmene fra utlandet gjelder også i Bergen. Bortsett fra Fana/Ytrebygda i sør synes andelen ikke-vestlige å være like stor i flyttinger fra utlandet til de enkelte områdene i Bergen. I de byinterne flyttingene synes vestområdet Fyllingsdalen/Laksevåg å rekruttere relativt flest ikke-vestlige. Men ikke ulikt mønsteret fra Oslo, der mange ikke-vestlige flytter fra Groruddalen til indre øst, flytter en del ikke-vestlige fra vestområdet i Bergen til sentrumsområdet i Bergen. Flyttere fra utlandet med østeuropeisk landbakgrunn synes ikke å preferere noe bestemt område av Bergen når de flytter til byen.

Til tross for økt arbeidsinnvandring fra Øst-Europa har andelen ikke-vestlige innvandrere i flyttestrømmene fra utlandet til ulike områder i Stavanger holdt seg uendret fra 2002 til 2008. I de byinterne flyttingene har andelen ikke-vestlige innvandrere endog hatt en økning. Dette gjelder også i flyttinger til omlandet. Også andelen med østeuropeisk landbakgrunn i flyttinger fra utlandet har økt i Stavanger. Dette har ført til en økning i andelen østeuropeere i noen av de byinterne flyttestrømmene, spesielt i flyttinger til område nord, og i flyttinger til omlandet.

Mønsteret i Trondheim ligner en del på hva vi finner i Stavanger. Andelen ikke-vestlige personer i flyttinger fra utlandet har imidlertid gått ned mellom 2002 og 2008 i også Trondheim, men ikke så mye som i Oslo og Bergen. Det har vært en mindre økning i andelen med østeuropeisk bakgrunn i flyttinger fra utlandet enn i de andre byene. I de byinterne flyttingene er andelen svært små, mens i flyttinger til utlandet er andelen relativt høye, noe som skulle tilsi at personer med østeuropeisk landbakgrunn oppholder seg kortere tid i Trondheim enn i de andre storbyene.

I Kristiansand har også andelen med ikke-vestlig landbakgrunn i flyttingene fra utlandet gått ned. I vestområdet er andelen halvert, mens det har vært en økning i flyttinger fra utlandet til sentrum nord. Noe av forklaringen på nedgangen i vest er den sterke

økningen i andelen med østeuropeisk bakgrunn i flyttestrømmen fra utlandet til vestområdet. Mellom 2002 og 2008 er andelen med østeuropeisk bakgrunn tredoblet, mens den i Trondheim bare var doblet. Også i de byinterne flyttingene trekker østeuropeerne mot område vest, samtidig som relativt mange flytter fra alle områdene til utlandet.

2.11 Mange boligmotiverte flyttinger til storbyenes ytre områder og omland

På landsbasis utgjør de kommuneinterne flyttingene om lag 60 prosent av alle innenlandske flyttinger. De kommuneinterne flyttingene er i hovedsak boligmotiverte. I storbyregionene vil også en stor del av flyttingene over kommunegrensene være boligmotiverte. Først og fremst gjelder dette barnefamilier som flytter fra indre by til storbyenes omland. Ofte fortsetter disse i sitt arbeidsforhold, men flytter til omlandet fordi de "får mer bolig for pengene" og vektlegger et trygt oppvekstmiljø for barn.

Andelen som skifter fra en blokkleilighet til et småhus, dvs. enten en enebolig, et rekkehus eller en tomannsbolig, er høy i flyttinger fra indre by til ytre by og i flyttinger fra indre by til storbyenes omland.

I flyttinger fra de indre områdene av Oslo til omlandet og landet ellers er det om lag 7 av 10 som flytter fra en blokkleilighet til et småhus. Mens 50 prosent av flytterne fra Oslo til omlandet og resten av landet flytter til eneboliger, er eneboligandelen betydelig mindre i flyttinger fra indre til ytre by.

I Bergen finner vi også at mange av flyttingene fra sentrum til omlandet innebærer flytting fra blokk til enebolig. Av alle flyttinger til omlandet, var eneboligandelen 64 prosent, i flyttinger til landet ellers 45 prosent. Også i flyttinger til områdene i nord og sør i Bergen er andelen over 40 prosent, men lavere i vestområdet med rundt 25 prosent.

Stavanger og Kristiansand har noe av det samme mønsteret som Bergen, men andelen som flytter til enebolig i sentrum er betydelig, 18 prosent for begge byene. I flyttinger til Kristiansands omland er eneboligandelen større enn i Stavanger.

I Trondheim er eneboligandelen i flyttinger fra byen til omlandet om lag 70 prosent. I byens midtre og ytre områder varierer eneboligandelen i flyttingene fra 20 prosent i midtområdet til 40 prosent i vestområdet. I sentrum er eneboligandelen blant de som flytter dit kun 7 prosent, betydelig lavere enn sentrumsområdene i byer som Stavanger og Kristiansand og noe under sentrumsområdet i Bergen.